Tweede Kamer, Voortgang en evaluatie missies

VERSLAG VAN EEN COMMISSIEDEBAT
Concept

De vaste commissie voor Defensie en de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken hebben op 29 oktober 2026 overleg gevoerd met de heer Berendsen, minister van Buitenlandse Zaken, en mevrouw Yeşilgöz-Zegerius, minister van Defensie, viceminister-president, over:

- **de brief van de minister van Defensie d.d. 25 maart 2026 inzake afronding intern onderzoek naar geweldsaanwending in Mosul, Irak, 22 maart 2016 (27925, nr. 1019);**
- **de brief van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 27 maart 2026 inzake kabinetsreactie op de IOB-evaluatie De vrije zee onder vuur (29521, nr. 512);**
- **de brief van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 20 mei 2026 inzake voortgangsrapportage EUFOR Althea (29521, nr. 521);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 20 mei 2026 inzake jaarlijkse voortgangsrapportage overige missiebijdragen 2025 (29521, nr. 520);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 20 mei 2026 inzake voortgangsrapportage Nederlandse inzet NAVO-oostflank (28676, nr. 559);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 23 april 2026 inzake reactie op het bericht van Omroep Gelderland van 21 april 2026 over de tracker op Zr.Ms. Evertsen (29521, nr. 519);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 23 juni 2026 inzake afronding Onderzoek Special Report 2.0 Afghanistan (2010) (27925, nr. 1022);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 13 juli 2026 inzake reactie op de gewijzigde motie van het lid Piri c.s. over onderzoeken of er (beperkte) individuele financiële tegemoetkoming mogelijk is voor goed gedocumenteerde gevallen van Hawija-slachtoffers (Kamerstuk 27925-1035) (27925, nr. 1036);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 5 augustus 2026 inzake update prepositionering Straat van Hormuz (23432, nr. 773);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 7 september 2026 inzake operationele update Straat van Hormuz: verplaatsingen fregat en mijnenjager (23432, nr. 795);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 2 oktober 2026 inzake stand van zaken met betrekking tot de voorbereiding voor Nederlandse inzet rond de Straat van Hormuz en in de Rode Zee (23432, nr. 798);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 30 september 2026 inzake militaire inzet Irak (27925, nr. 1037);**
- **de brief van de minister van Defensie d.d. 28 oktober 2026 inzake reactie op verzoek over guidelines voor de omgang met lokaal personeel bij missies (2026Z23203).**

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De voorzitter van de vaste commissie voor Defensie,
Huidekooper

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
Klaver

De griffier van de vaste commissie voor Defensie,
De Lange

Voorzitter: Peter de Groot
Griffier: Manten

Aanwezig zijn zeven leden der Kamer, te weten: Van Baarle, Belhirch, Boon, Peter de Groot, Van Lanschot, Nanninga en Piri,

en de heer Berendsen, minister van Buitenlandse Zaken, en mevrouw Yeşilgöz-Zegerius, minister van Defensie, viceminister-president.

Aanvang 15.01 uur.

De **voorzitter**:
Dames en heren, hartelijk welkom bij dit commissiedebat Voortgang en evaluatie missies van de commissie Defensie. Welkom aan degenen op de publieke tribune en die dit debat op afstand volgen. Hartelijk welkom aan de minister van Defensie en de minister van Buitenlandse Zaken en de ambtelijke ondersteuning. Welkom ook aan de leden. We gaan beginnen met de eerste termijn aan de zijde van de Kamer. De spreektijd is vier minuten. Ik zou willen voorstellen om vier interrupties te doen. We hebben drie uur voor het debat, dus dat moet mogelijk zijn. Ik zou gelijk het woord aan de heer Van Lanschot van het CDA willen geven.

De heer **Van Lanschot** (CDA):
Voorzitter, dank u wel. Tijdens ons werkbezoek met de vaste Kamercommissie Defensie aan onder andere Polen en Oekraïne kwamen we bij operatie NSATU. Daar zag ik van dichtbij hoe professioneel en toegewijd onze mensen op uitzending hun werk doen. Het blijft dan ook goed om te beseffen dat het bij missies in de eerste plaats gaat over mensen, over militairen die zich dag en nacht inzetten voor onze vrede en veiligheid. Het gaat ook over het thuisfront, waar tijdens de missie enorm veel van gevraagd wordt. Dat verdient ons respect en blijvende steun.

Voorzitter. Nederlandse militairen leveren op meerdere plekken tegelijk een belangrijke bijdrage. Neem onze maritieme inzet rond de Rode Zee en de Straat van Hormuz. De De Ruyter week in juni af van haar route naar de Indo-Pacific om zich gereed te maken voor een mogelijke inzet bij Hormuz. Het fregat diende als platform voor het initiële Force Headquarters en speelde een belangrijke rol in het coördineren en integreren van aanwezige eenheden van partnerlanden. De Evertsen is inmiddels in de Middellandse Zee en heeft deze taken overgenomen. Het CDA vindt het goed dat Nederland hier een leiderschapsrol op zich neemt. De missie zelf is natuurlijk nog niet geactiveerd en een definitief besluit voor een inzet is nog niet genomen. Kan de minister een laatste stand van zaken geven?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dan de IOB-evaluatie van de eerdere Nederlandse inzet in de Rode Zee. Die laat zien dat Nederland op verschillende borden tegelijk heeft geschaakt. Ondanks dat de bredere doelen van de operatie slechts zeer gedeeltelijk behaald zijn, geeft de evaluatie aan dat de artikel 100-brieven realistisch waren over wat de inzet in de Rode Zee wel en niet kon bereiken. Ondanks de beperkte Nederlandse invloedssfeer heeft Nederland toch wel degelijk diplomatieke resultaten geboekt.

Ook in Bosnië en Herzegovina verdient de inzet van onze militaire waardering. EUFOR Althea hielp voorkomen dat de constitutionele crisis van vorig jaar oversloeg naar het veiligheidsdomein. De Nederlandse compagnie zette een hoge standaard neer met patrouilles, contact met inwoners, beheersing van onrust en inzet van gepantserde voertuigen. Vorige week meldde Defensie dat de laatste Nederlandse infanteristen zijn teruggekeerd en dat Nederland, met onder andere stafofficieren, blijft bijdragen aan deze missie. Zij verdienen onze complimenten en dank.

Voorzitter. Dan de inzet aan de oostflank van de NAVO. Van Litouwen tot Polen en Roemenië zetten we mensen en materieel in. We beschermen bovendien belangrijke infrastructuur in de Oostzee. Hoe beoordeelt de minister onze totale bijdrage? Nemen we een fair share van de gezamenlijke verantwoordelijkheid op ons? Ziet de minister kansen om meer verantwoordelijkheid te nemen, zodat we niet alleen onder realistische omstandigheden blijven oefenen maar ook de samenwerking met bondgenoten blijven versterken?

Tot slot onze veteranen en hun thuisfront. Tijdens het notaoverleg Veteranen heb ik gevraagd om een veteranenstatus die past bij moderne missies. Het is immers niet meer zo dat alleen traditionele gevechtsmissies risico's met zich meebrengen. Denk ook aan cyberoperaties, oorlogsvoering op afstand en de verdediging van NAVO-grondgebied. De minister beloofde deze vormen mee te nemen in een nieuw afwegingskader. Hoe staat het daarmee?

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel voor uw inbreng. U heeft een interruptie van de heer Van Baarle.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Eén van de onderwerpen op de agenda is de brief die de minister heeft gestuurd over het onderzoek naar individuele compensatie vanwege Hawija. Er is een aantal Kamervragen over beantwoord. Ik kan me herinneren —maar ik kan het verkeerd hebben — dat de fractie van het CDA een van de fracties was die die motie destijds aan een meerderheid heeft geholpen. Ik vroeg mij af hoe de heer Maes kijkt naar het feit dat deze minister die motie niet uitvoert en een hele brief schrijft over waarom ze niet wil betalen. Maar dat was niet waarom verzocht werd in de motie. De vraag was: onderzoek of het mogelijk is. Die brief slaat dus eigenlijk nergens op. Deelt de heer Maes dat?

De **voorzitter**:
Het is de heer Van Lanschot.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Sorry. De heer Van Lanschot.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Komt goed.

De heer **Van Lanschot** (CDA):
Kan gebeuren. Het is niet de eerste keer. Die mening deel ik niet. We hebben inderdaad de motie-Piri destijds gesteund. De reden voor het CDA om de motie te steunen was dat er iets voor ons onduidelijk was. Ik wilde beginnen aan een vrij lange bijzin. Het is overigens heel cru om, wanneer er in groten getale slachtoffers zijn gevallen, te praten over technische zaken als beleidskaders en individuele compensatie. Dat voelt heel wrang en ongemakkelijk, maar dat hoort ook bij deze baan. Ik ga dat dus toch doen. Wij begrepen niet hoe de consistente toepassing van beleid was tussen de missie in Hawija en eerder in bijvoorbeeld Mosul en Afghanistan. Wat ons betreft heeft het kabinet in die brief duidelijk uitgelegd waarom dat zo is.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Volgens mij zijn er in die brief een of twee zinnen aan gewijd. Die riepen in ieder geval bij mij meer vragen op dan dat ze duidelijkheid verschaften. Het feit dat een missie een andere naam heeft of een andere aard heeft, doet niks af aan het feit dat er sprake is van burgerslachtoffers en dat je de vraag kunt stellen of je over kunt gaan tot individuele compensatie. Nogmaals, dat is geen argument om niet te kunnen onderzoeken of er sprake is van individuele compensatie. Dus de heer Van Lanschot haalt, net als de minister, twee dingen door elkaar, namelijk de vraag of je het kunt en wil onderzoeken en of je het wil betalen. Deze minister zei: ik wil gewoon niet betalen. Blijkbaar is het CDA dus gedraaid naar de positie "ik wil niet betalen". Dat vind ik echt verbazingwekkend. Blijkbaar bent u tot de orde geroepen en moet u stalorders uitvoeren.

De heer **Van Lanschot** (CDA):
Net zoals de heer Van Baarle bepaalt ook de CDA-fractie gewoon haar eigen positie. In dit geval is het ook belangrijk om te vermelden dat de compensatie nu collectief is en dus wel degelijk plaatsvindt. Dit is dus geen financiële kwestie. Dat is toch even belangrijk om te benoemen. Ik kan me voorstellen dat er voor verschillende fracties verschillende redenen zijn om die motie te steunen die vroeg naar meer onderzoek. Voor ons was de motivatie dat er gezorgd moest worden voor een consistente toepassing van het op vrijwillige basis individueel compenseren. In de brief legt de minister wat ons betreft duidelijk uit dat dat het geval is, omdat de aard van de missie anders is: wederopbouw, versus bestrijding van IS.

De **voorzitter**:
We hebben vier interrupties. De heer Van Baarle geeft aan dat hij nog iets bewaart.

Mevrouw **Piri** (PRO):
Het zal de heer Van Lanschot niet verbazen dat ik daar ook onaangenaam verrast over was, want we hebben hier uren gedebatteerd met de minister van Defensie. Het was trouwens niet de heer Van Lanschot zelf die het debat deed, maar ik neem aan dat daar in het CDA één opvatting over bestaat. De inbreng van het CDA was klip-en-klaar. Op basis van allerlei informatie blijkt dat er toch goed gedocumenteerd is. In de motie werd verzocht om ernaar te kijken of toch niet een andere afweging gemaakt kon worden. Daar is de minister helemaal niet op ingegaan in haar brief. Ik vraag me dus toch af wat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

uiteindelijk de trigger gaf voor het CDA om nu een ander standpunt in te nemen.

De heer **Van Lanschot** (CDA):
Het gaat toch enigszins een herhaling zijn van wat ik net zei. In de brief legt het kabinet uit wat eerder nog nergens duidelijk was gesteld — misschien hebben anderen daar andere beelden over — namelijk waarom we, zoals bekend door verhalen, wel in bijvoorbeeld Afghanistan individueel compenseerden en in Mosul en hier niet. Het verschil is dus de aard van de missie en ook dat er in Hawija sprake was van een legitiem doelwit.

Mevrouw **Piri** (PRO):
Met alle respect voor de heer Van Lanschot, maar een van de cruciale elementen, wat na uren debatteren en ook uit alle stukken van het kabinet bleek, was dat ze zeiden: wij kunnen dat gewoon niet vaststellen, we hebben de data niet. Dat zeiden ze, terwijl voor dat debat duidelijk werd dat er dus wel data zijn en dat er heel goed gedocumenteerd is. Wanneer er in het ziekenhuis een overlijden is naar aanleiding van een bombardement op die specifieke data, dan mogen we toch aannemen dat dat iemand is die is omgekomen bij het Nederlandse bombardement? Een voorganger van deze minister was minister Bijleveld. Die zei in 2020 over Mosul 2015 ...

De **voorzitter**:
Mevrouw Piri, ik wil u vragen om korte interrupties te plaatsen.

Mevrouw **Piri** (PRO):
Ja, zeker. Zij zei: Wij geven een vrijwillige vergoeding wegens het enorme menselijke leed dat is aangedaan. Dat was toen de redenering van het kabinet. Kan de heer Van Lanschot uitleggen waarom hier minder menselijk leed is toegebracht?

De heer **Van Lanschot** (CDA):
Omdat in Mosul geen sprake was van een legitiem doelwit. Dat is het verschil.

De **voorzitter**:
Dan zijn we toegekomen aan de bijdrage van het lid Piri. De heer Van Baarle heeft zich bedacht. Die wil nog een interruptie plaatsen.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ik heb hier dan toch een vraag over. Ik snap gewoon niet waarom de aard van de missie, wederopbouw of een legitiem doelwit, een verschil zou mogen uitmaken bij het maken van burgerslachtoffers. Dat is één. Twee: maak ik dan hieruit op dat het CDA nu zegt dat er in de toekomst in gevallen waarbij er sprake is van een legitiem doelwit, niet meer overgegaan wordt tot vormen van individuele compensatie en in andere gevallen juist wel? Is dit een beleidslijn die het CDA nu voorstelt? De regering heeft tot dusver niet zo'n beleidslijn. Die is er niet.

De heer **Van Lanschot** (CDA):
Wat mij betreft wordt die beleidslijn dus juist wel duidelijk in die brief van de minister geschetst. Ik hecht er toch ook aan om richting de heer Van Baarle te zeggen dat het hier gaat om vrijwillige compensatie.

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer Van Baarle. U bewaart uw laatste interruptie. Dan ga ik toch naar mevrouw Piri voor haar inbreng namens PRO.

Mevrouw **Piri** (PRO):
Dank u wel, voorzitter. Allereerst wil ik graag al onze militairen, civiele experts en politiefunctionarissen danken die zich inzetten in al die vele missies wereldwijd waar Nederland aan deelneemt. Dat geldt heel specifiek voor een missie die we na jaren beëindigd hebben in Irak. Sinds 2014 zijn daar 6.300 militairen geweest. Ik denk dat ik namens de hele Kamer spreek als ik zeg dat onze dank aan hen heel groot is.

Dan speelt er UNIFIL in Libanon. Daar is een hele, hele lange traditie wat betreft Nederlandse betrokkenheid. Onder druk van de VS wordt die missie nu afgebouwd en is die beëindigd. Hoe verder? Hoe vullen we dat enorme vacuüm? Ik heb begrepen dat Italië en Frankrijk hebben gezegd: misschien moeten wij dan wat doen. Is daar EU-coördinatie op? Pakt de EU een eigen rol? Hoe ziet Nederland dat?

De IOB-evaluatie van ASPIDES is nogal kritisch. Ik begrijp dat er wordt nagedacht over een vervolgmissie van ASPIDES. Kan het kabinet toezeggen deze conclusies en aanbevelingen mee te nemen in een eventuele nieuwe missie? Ik vraag me ook af wat voor licht dit werpt op een eventuele missie bij de Straat van Hormuz.

Dan over Mosul en Hawija. Hier was Nederlandse militaire inzet waarbij burgerslachtoffers vielen. Het is goed dat het kabinet in het geval van Mosul ook formele excuses en een financiële tegemoetkoming heeft toegezegd. Hoewel het kabinet ook in de zaak-Hawija verantwoordelijkheid erkent voor burgerslachtoffers, weigert de minister om zelfs maar te onderzoeken of er financiële compensatie mogelijk is, terwijl na een lang debat de Kamer haar daartoe opdracht heeft gegeven. Geldt voor deze nabestaanden van de onschuldige slachtoffers in Hawija niet dat hun enorm menselijk leed is aangedaan? Dat is een quote die ik net gaf, afkomstig van de voorganger van deze minister. De motie over Hawija kreeg een meerderheid, mede dankzij coalitiepartijen D66 en CDA. Hetzelfde geldt voor de aangenomen Kamermotie over de evacuatie van de resterende bewakers uit Afghanistan. Die kreeg eveneens een Kamermeerderheid, ook met steun van de twee coalitiepartijen CDA en D66. Begrijpt de minister van Defensie dat het ook haar opdracht is om aangenomen Kamermoties gewoon uit te voeren, ook als de VVD ertegen heeft gestemd? Ik zie hier namelijk een zeer zorgelijk patroon ontstaan.

Voorzitter. De Kamer had ook gevraagd om een appreciatie van de guidelines over de omgang met lokaal personeel. Elke militair en diplomaat kan iedereen hier uitleggen hoe essentieel lokaal personeel is, ook voor hun veiligheid. In plaats van een serieuze reactie op een rapport van 58 pagina's dat door alle drie de Defensievakbonden wordt ondersteund, stuurt deze minister een brief naar de Kamer waarin eigenlijk met zo veel woorden staat: not my problem. Ik wil de minister hier toch vragen om alsnog met een serieuze reactie te komen namens het kabinet. Ik had het kunnen accepteren als ze had gezegd hiervoor nog geen tijd te hebben gehad en als ze om nog wat extra tijd had gevraagd, maar dit antwoord kan niet. Ik zal zelf ook een rondetafelgesprek met militaire vakbonden en experts aanvragen om het hier alsnog te agenderen.

Voorzitter. Tot slot de speculaties over een nieuwe aanval van Israël en de VS op Iran. Gaat het kabinet daar opnieuw begrip voor uitspreken of bestaat daar nu een ander

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

standpunt over? Als wij het hebben over de prepositionering van de Evertsen, klopt het dan dat wij onder geen beding — ik zeg: onder geen beding — steun gaan verlenen aan een eventuele Amerikaanse en Israëlische aanval?

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel voor uw inbreng. Dan gaan we door naar mevrouw Belhirch namens D66.

Mevrouw **Belhirch** (D66):
Dank u wel, voorzitter. Ook dit jaar hebben onze militairen zich ingezet voor vrede en veiligheid in de wereld, zoals in Irak, de Baltische staten, Polen, Roemenië en Bosnië en Herzegovina. Tegelijkertijd wordt in een snel veranderende geopolitieke wereld steeds meer van Defensie gevraagd, met name als het gaat om hoofdtaak 1, het beschermen van Nederland en onze bondgenoten tegen militaire dreigingen. Dat vraagt om scherpe keuzes. Aan welke missies dragen we bij en welke missies passen niet bij onze normen, waarden en belangen? Voor D66 is één ding helder: Nederland moet zelf bewust keuzes maken vanuit onze eigen belangen en die van Europa. Onze Nederlandse en Europese belangen moeten leidend zijn. Is de minister bereid, nu de capaciteit schaars is, een afwegingskader voor missiekeuzes met de Kamer te delen, zodat zichtbaar wordt wat bij een keuze de doorslag geeft?

De IOB constateert dat bij EUNAVFOR ASPIDES, de EU-missie in de Rode Zee, een goede informatiepositie en een solide commandostructuur tekortschoten. Welke maatregelen neemt de minister om dit te verbeteren en hoe borgt zij dit bij toekomstige EU-missies? Is de minister bereid om in EU-verband de Europese defensiesamenwerking te versterken, maar daarnaast ook te werken aan een Europese variant van Five Eyes?

Voorzitter. Een fout wordt pas echt een probleem als we er niet van leren. Ook bij Defensie en tijdens missies gaat er weleens iets mis. Het is daarom essentieel dat we lessen trekken en onze aanpak verbeteren. De Kamer vraagt al jaren om inzicht in hoe Defensie leert van afgeronde en lopende missies. Ondanks de toezegging uit 2024 heeft de Kamer hierover nog altijd niets ontvangen. Sterker nog, in de voortgangsrapportage over onze inzet in de Baltische staten en Roemenië is er steeds minder aandacht voor geleerde lessen of ontbreken deze zelfs helemaal. We moeten leren van onze fouten, want we mogen geen onnodige risico's nemen met de veiligheid van onze militairen en de lokale bevolking. Leren van missies moet een vast onderdeel zijn van onze inzet.

Waarom is de Kamer ondanks de toezegging uit 2024 nog niet schriftelijk geïnformeerd over de interne leercyclus? Hoe verklaart de minister dat de geleerde lessen juist minder aandacht krijgen in de voortgangsrapportages? En hoe is uitvoering gegeven aan de aangenomen motie om binnen Defensie structurele specifieke capaciteit te borgen voor het leren van hybride en conventionele conflicten, zodat de organisatie zich blijvend kan aanpassen aan huidige en toekomstige dreigingen?

Voorzitter. Om te leren van onze missies moet de archivering op orde zijn. Als we echter één conclusie kunnen trekken uit de recente rapporten, dan is het wel dat archivering bij Defensie ernstig tekortschiet. Om de woorden van de commissie-Sorgdrager te gebruiken: er heerst wanorde in het archief van Defensie. De kwesties van de F16-

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

beelden van Hawija en de vermeende oorlogsmisdaad door Australische militairen in Uruzgan laten zien hoe groot de gevolgen daarvan kunnen zijn. Welke concrete stappen heeft de minister gezet naar aanleiding van de stevige conclusies van de commissie-Sorgdrager? Hoe gaat de minister de Kamer structureel informeren over de opvolging van de vele rapporten en aanbevelingen over deze missies en archivering?

Tot slot, voorzitter. Een effectieve missie vraagt ook om een goede samenwerking met de lokale bevolking en om het nemen van verantwoordelijkheid voor hun veiligheid. Dit moet gebeuren voor, tijdens en na de missie. Daarom kijk ik uit naar de reactie van het kabinet op de aangenomen motie over de veilige overbrenging van Afghaanse bewakers.

Mevrouw **Piri** (PRO):
Ik wil even doorgaan op Hawija. Gelukkig was er wel bereidheid van D66 om vervolgvragen te stellen na de schandalige beantwoording op de vraag waarom de motie niet wordt uitgevoerd. Ik vraag me af wat mevrouw Belhirch vindt van de redenering van de heer Van Lanschot.

Mevrouw **Belhirch** (D66):
Laat ik het vooral bij mijn redenering houden. Wij staan nog steeds voor de medeondertekening van de motie en de vraag die we gesteld hebben. Voor ons is de brief met uitleg die we hebben gekregen nog steeds onvoldoende.

Mevrouw **Piri** (PRO):
Ik begrijp dus dat D66 nog steeds vindt dat de motie gewoon dient te worden uitgevoerd door het kabinet?

Mevrouw **Belhirch** (D66):
Dat klopt.

De **voorzitter**:
De heer Van Baarle, dit is ook uw laatste interruptie.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ik vind dat we ons laten piepelen op het moment dat we het kabinet laten wegkomen met het niet uitvoeren van Kameruitspraken door dit soort brieven en redeneringen. Wat vindt mevrouw Belhirch ervan dat het kabinet deze motie niet uitvoert? Het kabinet weigert de motie uit te voeren op basis van een argumentatie die totaal niet ingaat op het verzoek in de motie. De minister beschrijft dat ze niet wil betalen. De minister schrijft niet dat ze niet kan onderzoeken of het toch mogelijk is.

Mevrouw **Belhirch** (D66):
Voor ons is het vooral belangrijk dat we kijken naar de gevolgen voor de nabestaanden. Ook in het debat heb ik dat aangegeven. Daarom hebben we de motie gesteund en de Kamervragen medegesteld. Aan de ene kant kun je kijken naar de juridische verplichting, maar je kijkt ook naar de morele verplichting. Dat vinden wij belangrijk. Daar houden wij aan vast.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan is het woord nu aan de heer Boon namens de PVV.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **Boon** (PVV):
Om te beginnen wil ik namens de PVV alle militairen die nu op missie zijn, bedanken voor hun inzet. Ik wil zeggen: zorg goed voor elkaar en kom veilig thuis. Ook wil ik de ongeveer 800 militairen feliciteren die gisteren hun herinneringsmedaille ontvingen voor hun inzet tijdens internationale missies of humanitaire hulpverlening bij rampen.

Voorzitter. De PVV wil onze krijgsmacht inzetten voor de bescherming van Nederland. De bescherming van Nederland begint aan onze eigen grens. De PVV wil dat Nederlandse militairen onze grens gaan bewaken, zodat asielzoekers of illegale migranten ons land niet meer binnenkomen. We moeten eerst de vijand bij ons eigen huis tegenhouden en ons niet met de hele wereld bemoeien. Daarom zijn we altijd heel kritisch op buitenlandse missies. Wij willen onze militairen niet zomaar uitzenden, al helemaal niet voor ideologisch geneuzel, zoals we zagen in Libanon met de uitgezonden genderadviseur. Kan de minister toezeggen dat we dit soort woke-uitzendingen niet meer gaan doen? Welke mogelijkheden ziet de minister om buitenlandse missies die niet bijdragen aan de veiligheid van Nederland of het NAVO-grondgebied, nog verder af te bouwen en de capaciteit beschikbaar te maken voor de bescherming van Nederland?

Voorzitter. Dan de omgang met lokaal personeel. De PVV steunt de beslissing om de regeling niet uit te breiden. Het knettergekke voorstel van Local Staff International om alle oud-medewerkers en al het personeel van allerlei bedrijven en organisaties onder de Nederlandse bescherming te laten vallen, is gelukkig niet overgenomen. We gaan toch geen hele families en halve dorpen naar Nederland halen, omdat iemand ooit tijdens een missie drie zinnen heeft vertaald? Wat de PVV betreft komt er niemand meer naar Nederland. De lokale mensen die we inhuren, moeten dat doen omdat ze hun eigen land beter willen maken, niet om een vliegticket naar Nederland te scoren, voor zichzelf, hun hele familie en hun halve dorp.

Voorzitter. Ik wil terugkomen op de archivering. De archivering blijkt nog steeds niet op orde te zijn. Bij Hawija zagen we dat videobeelden jarenlang onvindbaar waren en later boven water kwamen, maar het schijnt nog steeds te gebeuren. De PVV had na Hawija verwacht dat de archivering nu wel op orde zou zijn. Van onze militairen wordt onder levensgevaarlijke omstandigheden het uiterste gevraagd, maar deze minister krijgt haar eigen administratie niet eens op orde. Onze militairen verdienen beter dan dat. Ik zou dus zeggen: minister, ga eens aan het werk.

De **voorzitter**:
Dat was het einde van uw bijdrage? Wilt u dan uw microfoon uitdoen? Dank u wel. Dan kan ik het woord geven aan mevrouw Nanninga namens JA21. Gaat uw gang.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):
Dank, voorzitter. Ook JA21 wil beginnen met een woord van waardering voor alle mannen en vrouwen die zich wereldwijd inzetten en ingezet hebben voor de veiligheid van Nederland.

Voorzitter. Met enige verbazing lazen we de evaluatie van de IOB over de missie ASPIDES. De IOB oordeelt dat de operatie haar doelen slechts zeer beperkt wist te halen. De redenen zijn de volgende: te weinig schepen, een zwakke aansturing en gebrekkige inlichtingen. Dat wist het kabinet vooraf al. In 2024 stuurden ze de Tromp

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

juist naar het Amerikaanse Prosperity Guardian omdat die betere operationele randvoorwaarden bood. Toch ging de Karel Doorman daarna naar ASPIDES. Waarom? Dat gebeurde mede doordat het kabinet wilde dat de EU liet zien dat zij — ik citeer — "onafhankelijk van de Amerikanen kan opereren" en om — ik citeer weer — "de EU te versterken als geopolitieke speler". Dit gebeurde terwijl de Karel Doorman via de Amerikanen betere inlichtingen kreeg dan via het ASPIDES-hoofdkwartier, dat bij ons aan boord zat. Dat is volgens ons geen goede belangenafweging. De Nederlandse belangen en effectiviteit van de missie zouden voorop moeten staan. Bij eerdere debatten over de invloed van ideologie op de inkoop van materieel was de staatssecretaris hier helder over. Op 2 juli zei hij het volgende. Ik citeer: "Het zwaartepunt ligt bij de veiligheid van onze mannen en vrouwen." Dit geldt dan vanzelfsprekend toch ook voor missies die wij in internationaal verband aangaan?

Voorzitter. Het speelt ook weer opnieuw. Kaja Kallas waant zich admiraal. Zij wil de missie nieuw leven inblazen. ASPIDES moet dus naar minstens tien schepen toe. Het kabinet onderzoekt de mogelijkheid voor deelname met als motivering de geopolitieke positionering van de EU. Daar hebben we die ideologische kleuring weer. Waarschijnlijk fantaseert D66 al likkebaardend over een EU-leger. Daar zijn wij echter op tegen. We willen voortbouwen op de hoeksteen van onze veiligheid: de NAVO. De EU doet zo dubbel werk met minder middelen. Het zorgt voor verwarring in militaire structuren. Nu ligt er zelfs een verzoek voor een EU-missie in de Zwarte Zee. Dit is een glijdende schaal. Meer EU-missies leiden tot meer institutionalisering van de EU als militaire actor. Ik verwijs hiervoor ook naar de discussie over artikel 42.7 van het EU-verdrag. Daarom vraag ik aan de minister of zij toezegt dat in een artikel 100-brief over ASPIDES de CMF-optie expliciet afgewogen wordt met maar twee criteria: onze belangen en de veiligheid van onze militairen.

Dan de mogelijke Hormuzmissie. JA21 steunt die. Het is een eer dat het hoofdkwartier aan boord zit van een Nederlands fregat met een Nederlandse commandant. Zo draag je verantwoordelijkheid. Dat doe je niet onder een EU-vlag. Zo'n internationale coalitie, gebaseerd op staten die zich vrijwillig binden, is veel verstandiger. Uiteraard is vrije doorvaart in de Straat van Hormuz van groot Nederlands handelsbelang.

Voor beide missies dient wel een belangenafweging gemaakt te worden. Daar dient onze Kamer over geïnformeerd te worden. Een schip daar kan niet in de Noord- of Oostzee zijn en kan dus ook niet bijdragen aan NAVO-missies of andere bescherming van onze directe wateren. Daar ligt ons eerste belang. Daar zijn we ook meer op onszelf aangewezen. De Italianen en Grieken komen ons daar niet helpen. Hoe weegt de minister dat mee?

Dichter bij huis leveren onze militairen ook geweldige bijdragen. Onze F-35's haalden vorig jaar boven Polen Russische drones neer. Ik wil ze daar trouwens nog voor bedanken. Via NSATU beschermt Nederlandse luchtverdediging de steun aan Oekraïne. Daar zijn we trots op. Maar ook hier is het weer de vraag wat dit betekent voor de luchtverdediging van Nederland zelf. We hebben tenslotte ook al veel luchtverdedigingsmiddelen aan Oekraïne gegeven. Zijn de verdringingseffecten wel goed in kaart gebracht en kan dit, desnoods vertrouwelijk maar liever openbaar, met de Kamer gedeeld worden? In een artikel 5-situatie is Polen namelijk niet het enige doelwit dat aantrekkelijk is om aan te vallen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Voorzitter, tot zover. Ik moet om 17.00 uur dit debat verlaten. Dat is helaas zo. Ik zal wel met belangstelling terugkijken wat zich na 17.00 uur nog afspeelt.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank voor uw inbreng. Wie weet hoever we dan zijn. We gaan het zien. Dan ga ik naar de heer Van Baarle namens DENK voor zijn inbreng.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Dank u wel, voorzitter. Ik begin met de Straat van Hormuz. Al maandenlang heeft de illegale aanval van Trump en Netanyahu impact op de scheepvaart. En nu blijkt ook dat Trump voornemens zou zijn hernieuwde bombardementen op Iran te gaan uitvoeren. Een Nederlands schip is inmiddels al op uitzending gestuurd. Ook is een zogenaamde Force Headquarters aan boord gekomen, waarin leiding wordt gegeven aan eventuele toekomstige missies.

DENK is van mening dat Nederland op geen enkele wijze mag worden meegezogen in deze illegale Amerikaans-Israëlische oorlog tegen Iran. Kan de regering een laatste stand van zaken geven over de afspraken zij heeft gemaakt en ook aangeven op welke basis van mandaten zij denkt te gaan acteren? Is de regering eindelijk wel bereid om de illegale agressie van Trump en Netanyahu te veroordelen? Bovenal vraag ik echter of de regering bereid is om het verzoek van DENK om al onze uitzendingen terug te trekken en niet deel te nemen aan deze illegale oorlog, in te willigen.

Voorzitter. Dan EUFOR Althea in Bosnië en Herzegovina. EUFOR werd gevraagd, zo lezen we, assistentie te verlenen bij de arrestatie van Milorad Dodik, maar heeft dat verzoek niet ingewilligd. Kan de minister uitleggen waarom ervoor gekozen is om dat verzoek niet in te willigen en daar niet aan mee te werken?

Dan een breder punt. Nederland heeft een historische betrokkenheid in Bosnië. Nog altijd worden de slachtoffers van de massamoord, de genocide, in Srebrenica gezocht en geïdentificeerd. In relatie tot deze missie en ook breder was Nederland altijd in Bosnië actief om de mensen te ondersteunen, ook in die zoektocht. Mijn vraag aan de minister is of Nederland die activiteiten nog verricht, of wij daar nog in ondersteunen en of we ook bereid zijn om die steun te versterken.

Dan Hawija. In 2015 bombardeerden Nederlandse F-16's een gebouw met een bommenfabriek in Hawija, Irak. Door die explosie werd een volledige wijk verwoest, met vele slachtoffers en gewonden als gevolg. Deze minister gaf in haar brief aan de Kamer aan te weigeren om de aangenomen Kamermotie uit te voeren om te onderzoeken of in bepaalde gevallen individuele vrijwillige compensatie toch nog mogelijk is. Wat mij vooral stoort is dat de minister met een hele trits aan drogredenen komt om de motie niet uit te voeren. Ze beroept zich op onvolledige informatie en problemen bij het vaststellen van schade, terwijl informatie over die slachtoffers gewoon beschikbaar is bij een lokale stichting. Het eventueel ontbreken van informatie komt mede door de jarenlange nalatigheid van de Nederlandse overheid, in documentatie en onderzoek. Kan de minister uitleggen waarom zij de beschikbare informatie niet benut? En is zij het met DENK eens dat slachtoffers niet de dupe mogen worden van de tekortkomingen van de Nederlandse overheid? Daarnaast heeft Nederland in andere gevallen wel individuele

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

financiële tegemoetkomingen verstrekt. Kan de minister duidelijk uitleggen waarom de aard van de missie bepalend zou moeten zijn voor het wel of niet compenseren van burgerslachtoffers?

Dan de motie-Fritsma. Kan de minister precies aangeven welk onderdeel van de motie haar verhindert uitvoering te geven aan een motie die vraagt te onderzoeken of goed gedocumenteerde individuele gevallen gecompenseerd zouden kunnen worden? Waarom interpreteert zij de motie in haar brief breder dan hoe die in de motietekst is geformuleerd? Wat DENK betreft is het helder. Deze minister voert op basis van drogredenen een Kamermotie niet uit. Er is sprake van politieke onwil bij de VVD. Zij kan gewoon onderzoeken wat wel mogelijk is. Het is beschamend dat de Kamer zich op deze manier met een kluitje in het riet laat sturen door een onwelwillende VVD-minister. Dat zou ik willen zeggen tegen D66 en het CDA. Het is niet alleen beschamend; het is pijnlijk omdat het gaat om mensen die zijn gedood of verwond.

Voorzitter. Tot slot zou ik me van harte willen aansluiten bij de vragen en de opmerkingen van mevrouw Piri over de Afghaanse tolken. Het is beschamend hoe wij als Nederland met deze mensen omgaan.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel voor uw bijdrage. Dan zou ik nu graag aan collega Piri willen vragen om het voorzitterschap even over te nemen.

Voorzitter: Piri

De **voorzitter**:
Het woord is aan de heer De Groot namens de VVD.

De heer **Peter de Groot** (VVD):
Dank, voorzitter. Ik zou graag allereerst mijn grote waardering willen uitspreken voor onze militairen, civiele experts en politiefunctionarissen, want ruim 4.100 Nederlanders hebben zich het afgelopen jaar ingezet bij internationale operaties en missies. Zij verdienen onze onvoorwaardelijke steun. Die waardering hoort net zo goed thuis bij het thuisfront. Het CDA noemde dat ook al. Achter elke uitgezonden militair staat namelijk een partner, een gezin of een familie die thuis de boel draaiende houdt of iemand voor langere tijd zal moeten missen. De druk neemt juist op dat thuisfront zichtbaar toe, want onze militairen zijn vaker en langer van huis. Dat trekt een zwaardere wissel op het gezinsleven. Het raakt het moreel en het behoud van onze mensen. Als het thuis niet meer te bolwerken is, verliest Defensie uiteindelijk zijn beste krachten. Zonder sterk thuisfront is er geen sterke krijgsmacht. Daarom heb ik de volgende vragen aan de minister van Defensie. Welke concrete knelpunten ziet de minister bij gezinnen die te maken hebben met lange uitzendingen? Welke ervaringen en knelpunten uit huidige missies vanuit het thuisfront worden meegenomen bij het evalueren van missies? Wat doet Defensie om hen daarin te ontlasten?

Voorzitter. We zien daarnaast dagelijks dat Rusland onze grenzen en onze bereidheid om op te treden test. De dreiging neemt toe. Een eventueel einde van de oorlog in Oekraïne zal geen einde betekenen van deze dreiging. Het is daarom belangrijk dat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Europa zijn verantwoordelijkheid blijft nemen voor zijn eigen veiligheid en hierin fors blijft investeren. Wat de VVD betreft blijft de NAVO daarbij de hoeksteen van onze verdediging. Dat betekent dat het zwaartepunt van de Nederlandse militaire inzet moet liggen bij afschrikking en verdediging aan de NAVO-oostflank. Nederland laat zien dat het daarin zijn verantwoordelijkheid neemt en vooroploopt. Dit doen onze militairen onder andere via deelname aan Baltic Sentry om vitale onderzeese infrastructuur in de Oostzee te beschermen en als onderdeel van de Multinational Battlegroup in Litouwen. De VVD steunt het besluit om deze missie in Litouwen tot december 2028 te verlengen dan ook echt volmondig. Hiermee bieden we langdurige zekerheid aan onze bondgenoten aan de oostflank. Mijn vraag aan de minister is daarbij wel welke lessen zij trekt uit de evaluatie van de inzet in Litouwen tot nu toe en wat onze eenheden nodig hebben om deze missie tot eind 2028 op het hoogste niveau goed vol te houden.

Voorzitter. Voor een geloofwaardige afschrikking aan de oostflank is het niet genoeg om alleen aanwezig te zijn. Nederland en zijn NAVO-partners moeten laten zien bereid te zijn om op te treden wanneer Rusland onze grenzen overschrijdt, ook op hybride gebied. Zoals net al gememoreerd deden onze F-35's dat in september vorig jaar toen zij de Russische drone in het NAVO-luchtruim boven Polen neerhaalden. Dat is een belangrijk signaal. Tegelijkertijd laat dit zien hoe snel moderne oorlogsvoering verandert. De vijand maakt gebruik van goedkope, onbemande systemen en deze kunnen wij niet blijven bestrijden met F-35's en raketten van miljoenen euro's. Ik heb vaker herhaald in debatten dat Defensie vaart moet blijven maken met betaalbare en schaalbare antidronesystemen.

De samenwerking met Oekraïne en het gebruikmaken van hun ervaring loopt goed. Mijn vraag is dan ook hoe wij snel nieuwe beschikbare technologie gaan implementeren in onze lopende missies. Denk hierbij bijvoorbeeld ook aan nieuwe systemen, zoals de AD-1 Inferno en de AD-2 Ambush van het Duitse bedrijf Helsing of Steelfin van Anduril. Dit zijn net nieuw ontwikkelde systemen. De vraag is welke rol die spelen in onze nu lopende missies.

Voorzitter. Defensie moet wel realistisch blijven over wat we van onze krijgsmacht kunnen vragen. Defensie moet zich in hoofdzaak voorbereiden op de verdediging van NAVO-grondgebied. De krijgsmacht kan ook niet overal tegelijk zijn. Bij de afweging over nieuwe missies of aanvullende taken moet wat betreft de VVD telkens scherp worden getoetst of de opbouw van onze gevechtskracht onder hoofdtaak 1 niet in het gedrang komt. Daarover gaat mijn laatste vraag. Hoe wordt bij een nieuwe missiebijdrage gewaarborgd dat de gereedstelling voor hoofdtaak 1 niet in het gedrang komt?

Tot zover.

De **voorzitter**:
Dank. Uw tijd zat er ook op. Dan draag ik hierbij het voorzitterschap weer over.

Voorzitter: Peter de Groot

De heer **Peter de Groot** (VVD):
Dank u wel. Daarmee zijn we aan het einde gekomen van de eerste termijn aan de zijde van de Kamer. We gaan 20 minuten schorsen. Laten we daar 22 minuten van maken.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dan zien we elkaar om 16.00 uur weer terug. Ik schors de vergadering.

De vergadering wordt van 15.38 uur tot 16.03 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen dit commissiedebat Voortgang en evaluatie missies. Na de schorsing zijn we toegekomen aan de eerste termijn van de zijde van het kabinet. Ik wil de minister van Defensie het woord geven en van haar horen of zij in blokjes werkt en welke blokjes dat dan zijn. Ik stel voor dat we aan het eind van elk blokje de interrupties doen. Ik sta vier interrupties toe. De heer Boon wil er graag vijf en dat vind ik ook goed. We zitten ruim in de tijd, maar dat is het dan wel, zou ik willen zeggen.

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Dank u wel, voorzitter. Ik heb geen blokjes, dus dat wordt een uitdaging voor ons allen. Ik wil even iets nieuws uitproberen.

Wij spreken vandaag over de voortgang van en de Nederlandse bijdrage aan missies en operaties van mei 2025 tot en met april 2026. We weten allemaal dat veiligheid geen vanzelfsprekendheid is. De internationale ontwikkelingen volgen elkaar de afgelopen tijd in hoog tempo op. In een tijd waarin de veiligheid wereldwijd onder druk staat, is de bijdrage van Nederland noodzakelijk. Dat is mede omdat er ruim vier jaar sinds de start van de Russische agressieoorlog tegen Oekraïne nog altijd geen zicht is op een staakt-het-vuren. Deze oorlog vormt een grote en directe bedreiging voor de veiligheid van Nederland en onze bondgenoten. Vanwege deze toenemende dreiging vraagt de NAVO om grotere militaire bijdragen van de bondgenoten aan de collectieve veiligheid.

Elders staan de Nederlandse en Europese belangen ook onder druk. Zo is de situatie in het Midden-Oosten uiterst zorgelijk. Het in februari ontketende conflict tussen Iran enerzijds en Israël en de Verenigde Staten anderzijds heeft geleid tot verstoringen van onder meer de Straat van Hormuz en de Bab el-Mandeb. Straks ga ik in op specifieke vragen over onze inzet in de Straat van Hormuz. Blokkades van deze zeeroutes hebben negatieve gevolgen voor de Nederlandse economie door onder andere stijgende energieprijzen, de koopkracht van Nederlanders en de maritieme veiligheid. Daar komt bij dat de toenemende invloed van terroristische organisaties en de georganiseerde misdaad in West-Afrika, de Sahel en de Hoorn van Afrika aanhoudt. Dit betekent dat de stabiliteit en veiligheid in de regio rond Europa en daarbuiten onder druk staat. De bescherming van de Nederlandse veiligheidsbelangen stopt dus niet bij onze eigen grenzen.

Nederland draagt de verantwoordelijkheid om de internationale rechtsorde te bevorderen. Daarom zet het kabinet de krijgsmacht gericht in om onze nationale belangen internationaal te behartigen. In dat kader heeft Nederland het afgelopen jaar een waardevolle bijdrage geleverd aan missies en operaties die wij bij Defensie hoofdtaak 2 noemen. Door deelname met militairen levert Nederland een bijdrage aan het behalen van missiedoelstellingen en levert de inzet een concrete bijdrage aan het beschermen van Nederlandse belangen, het veilig houden van Nederland in Europa, ook via de bestrijding van grensoverschrijdende criminaliteit. Dat geldt ook voor de bescherming van economische belangen, het tegengaan van irreguliere migratie en het bevorderen van de geoefendheid van de krijgsmacht. Daarnaast dragen de Nederlandse bijdragen bij aan een betere informatiepositie, een vorm van solidariteit, en burden

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

sharing met onze partners, zoals de NAVO, de EU, de VN en de vele coalitions of the willing.

Voorzitter. Ik rond mijn inleidende tekst af. Deze voorbeelden demonstreren hoe Nederland een relevante en tastbare bijdrage levert aan de bevordering van de internationale rechtsorde en stabiliteit in de regio's rond Europa en het beschermen van concreet Nederlandse belangen. De hoofdtaken van de krijgsmacht zijn immers nauw met elkaar verweven. De stabiele internationale omgeving draagt bij aan de veiligheid van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied. Ook is het zaak voortdurend oog te houden voor zowel het aanpakken van de veiligheidsdreiging op de korte termijn als het wegnemen van grondoorzaken van stabiliteit op de middellange termijn.

Natuurlijk zou ik tot slot van mijn inleidende tekst onze mannen en vrouwen willen bedanken die bijdragen aan vrede en veiligheid. Ik dank ook alle Kamerleden die daarmee begonnen. De Nederlandse militairen zetten zich altijd met volle overtuiging en professionaliteit in voor het belang van Nederland. Mijn oprechte waardering dus voor hun paraatheid en inzet, met extra aandacht voor hun thuisfront, dat — volgens mij zei de heer De Groot dat — steeds vaker en langer hun geliefde moeten missen. Wij zijn hen dankbaar dat zij dat voor ons land over hebben. Ik hoop dat elke Nederlander die op straat of ergens anders een militair tegenkomt, die dankbaarheid toont en uitspreekt.

Ik begin aan de eerste vraag, van D66. We hebben geprobeerd een logische volgorde aan te brengen. Hopelijk vindt u dit ook logisch. Natuurlijk heeft ook de minister van Buitenlandse Zaken een hoop vragen gekregen. D66 vraagt hoe de minister verklaart dat geleerde lessen juist minder aandacht krijgen in de voortgangsrapportages. Dit is een hele belangrijke. Wij moeten echt leren van onze missies. We hechten hier veel waarde aan. We zorgen er absoluut voor dat we dit interpreteren en implementeren, maar het wisselt in hoeverre geleerde lessen aandacht krijgen in de voortgangsrapportages. Bij een omvangrijke bijdrage, zoals aan EUFOR Althea in Bosnië-Herzegovina, kunnen specifieke lessen goed worden geïdentificeerd. Ze worden ook echt gedeeld in de veiligheidsrapportages. Maar het kan ook ietsje abstracter zijn en dan proberen we het op een andere manier te verwerken. De voortgangsrapportage Overige missiebijdragen gaat in op de inzet van enkele functionarissen. Dan zijn geleerde lessen moeilijker te identificeren en op die manier concreet te maken. Natuurlijk hebben ook die in de organisatie een hele belangrijke plek.

Tot slot de voortgangsrapportage Oostflank. Omdat dit geen artikel-100-bijdrage betreft, maar we het wel belangrijk vinden om de Kamer te informeren over wat we doen, heeft dat weer een wat andere insteek. Er is dus een goede onderbouwing waarom dat wisselt. Ik vind het belangrijk om richting het Kamerlid dat altijd heel erg betrokken is, op de vraag of we goed van de lessen leren te zeggen dat we zorgen dat we dat goed tot ons nemen.

Mevrouw **Belhirch** (D66):
Ik begrijp de uitleg van de minister, maar zou in volgende rapportages en brieven wat duidelijker vermeld kunnen worden wat de geleerde lessen zijn?

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Absoluut. Ik zal ervoor zorgen dat we daar extra aandacht aan besteden en dat we op die manier met elkaar kunnen volgen — de Kamer controleert ons — of het goed

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

zichtbaar is. En als we het er niet in opnemen of als het wat abstracter is, moeten we goed uitleggen waarom dat zo is. Ik denk dat dit ook houvast geeft richting de Kamer. Wij zullen daar een goede poging toe wagen en horen graag of dat gelukt is.

Ik blijf bij D66 met de vraag hoe uitvoering is gegeven aan de aangenomen motie om binnen Defensie structurele specifieke capaciteit te borgen voor het leren van hybride en conventionele conflicten. Op 3 maart 2026 heb ik uw Kamer separaat geïnformeerd over de opvolging van een motie, meen ik. Daarin is onder andere benoemd dat een nieuwe werkgroep vanuit allerlei directies de knelpunten en oplossingen op het gebied van het leren van conflicten in kaart heeft gebracht. Op dit moment wordt hard gewerkt aan Defensiebrede uitbreiding van het netwerk om de randvoorwaarden te creëren voor het daadwerkelijk implementeren van de lessons learned. Dat gaat echt van tactisch tot strategisch niveau. Het inrichten van een IT-systeem en het uniformeren van processen zijn daar onderdelen van. We zullen zorgen dat we de Kamer zo snel mogelijk opnieuw informeren. Ik denk wel dat dit in het nieuwe jaar wordt, maar dat is al vrij snel. We doen ons best om het zo snel mogelijk te hebben.

Dan heb ik hier vragen van de VVD. Die gaan over de lessen die we trekken uit de evaluatie van de inzet in Litouwen en over wat onze eenheden nodig hebben om de missie tot eind 2028 op het hoogste niveau goed vol te houden. Voor dit kabinet blijft de versterking van de afschrikking en verdediging aan de NAVO-oostflank een prioriteit. Wij dragen sinds 2017 al bij met inzet van militairen in Litouwen als onderdeel van de multinationale NAVO Battle Group. Sinds 2026 zit Nederland daar met een pantserinfanteriecompagnie in een multinationaal bataljon dat onderdeel is van de Duitse Pantserbrigade 45. De Nederlandse eenheden opereren daar onder Duits bevel. Nederland heeft kansen geïdentificeerd om de samenwerking verder te versterken, onder meer door de samenwerking te vergroten en de logistieke ondersteuning van de troepen te verbeteren.

Daarnaast speelt Defensie natuurlijk in op een veranderende dreiging, waaronder de snelle ontwikkeling van drones. De eenheden in Litouwen beschikken nu onder andere over drone- en counterdronecapaciteiten om de dreiging daar ter plekke tegen te gaan en de bescherming van de troepen te versterken. De lessen die we van huidige conflicten kunnen leren, benutten we daar. Om de missie duurzaam tot eind 2028 uit te voeren moeten onze eenheden beschikken over voldoende personeel, inzetbaar materieel en betrouwbare logistieke ondersteuning. Dit vraagt om het aanleggen van voldoende voorraden, waar nodig aanvullende aankopen, en voldoende logistieke transportcapaciteit. Dat is waar we volop op inzetten.

Dan kom ik bij het CDA, dat heeft gevraagd naar het nieuwe afwegingskader naar aanleiding van het notaoverleg Veteranen. In nauwe afstemming met diverse stakeholders — er zijn gelukkig veel partijen die meedenken, zowel binnen als buiten de Defensieorganisatie — is gewerkt aan het afwegingskader. Dat heeft geleid tot de conceptversie die we nu hebben. Het is voor ons heel belangrijk om dit afwegingskader toekomstbestendig te maken en het echt recht te laten doen aan de bijzondere status van onze veteranen, want daar gaat het natuurlijk om. Daarnaast zijn eenduidigheid, helderheid en transparantie zaken die voorop moeten staan zodat iedereen weet waar die aan toe is. Vanwege de koppeling met andere regelingen is nog afstemming nodig. We zijn het aan het afronden en dit moet ook spoedig gebeuren. Het zal naar de Kamer gaan, in ieder geval voor het volgende veteranendebat. We zijn het dus zo snel mogelijk

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

aan het afronden. Ik laat een betekenisvolle stilte vallen, maar ga nu door.

De VVD vroeg of ervaringen en knelpunten van het thuisfront worden meegenomen bij het evalueren van missies en welke concrete knelpunten we nu zien bij gezinnen als het om lange uitzendingen gaat. Dit is een heel belangrijk punt, sowieso voor Defensie — ik heb het niet toegevoegd sinds ik daar ben — als ook voor mij persoonlijk. Op basis van onderzoek zijn we ons heel erg bewust van de impact van missies en inzet op de militair en het thuisfront. Onderzoek is heel belangrijk zodat je zo veel mogelijk data hebt, maar in alle persoonlijke gesprekken die ik de afgelopen maanden heb gehad — dat zijn er veel — komt dit ook echt naar voren. We monitoren het ook jaarlijks, omdat je het goed moet kunnen sturen. Een voorbeeld is de impact van onvoorspelbaarheid op kinderen. We hebben te maken met missies die soms langer duren dan aanvankelijk met het thuisfront is gecommuniceerd. Verschillende Kamerleden hebben dit gezegd, en de heer De Groot stelde een vraag daarover. Wat deel je dan op welk moment met ze? Of de route verandert? Over sommige missies kunnen we heel weinig communiceren, andere staan volop in de krant. Voor het thuisfront heeft het enorme impact hoe je daarmee omgaat. Ik ben elke keer blij dat we dingen goed doen, maar er zitten altijd leerpunten in en die pakken we 100% op. Specifiek voor kinderen werken we bijvoorbeeld aan diverse ideeën om het bewustzijn van scholen te vergroten. In deze commissie kwam ook eerder de mogelijke impact van een uitzending op kinderen aan de orde. Ze moeten de ruimte krijgen om bij terugkeer of bij het uitzwaaien vrij kunnen krijgen van school. Ik heb hierover ook contact gehad met mijn collega van OCW. We vinden het ontzettend belangrijk dat hier extra aandacht voor is.

Dan kennen we bij Defensie natuurlijk de thuisfrontcomités. Zij hebben specifiek aandacht en zorg voor het thuisfront. Dat is niet alleen bij missies het geval, maar ook bij langere oefeningen. We praten wel over missies, maar ook langere oefeningen hebben voor het thuisfront hetzelfde gevoel: je geliefde is langere tijd weg en je weet niet altijd precies wat er gebeurt. Het is dus heel belangrijk dat we daar aandacht voor hebben.

Dan ben ik bij PRO gekomen. Er is gezegd dat de Kamer appreciatie heeft gevraagd over hoe om te gaan met lokaal personeel. Elke militair en diplomaat kunnen uitleggen hoe essentieel lokaal personeel is, werd er gezegd. Volgens mij is dat absoluut zo. In de Kamerbrief van 28 oktober hebben we benoemd dat de inzet van lokaal personeel in internationale missies voor ons enorm waardevol is. De Nederlandse kaders voor de inzet van lokaal personeel beschrijven de werkgeversverantwoordelijkheden van de Staat en de uitgangspunten voor de inzet van lokaal personeel. Beide kaders hebben betrekking op de bescherming van lokaal personeel, maar zijn niet zondermeer identiek. Dat is ook logisch. In de vraag werd verwezen naar het rapport. Het is heel waardevol voor het bredere debat en voor ons beleidskader om dat ernaast te houden. We hebben gezien dat ons bestaande beleidskader heel veel in zich heeft. We hebben het nu niet nodig geacht om dat fundamenteel aan te passen. Het is belangrijk om steeds scherp te hebben, ook voor een eventuele crisis of voor een andere situatie, dat je weet voor welke groepen er werkgeversverantwoordelijkheid bestaat. We zijn ook in die zin continu ons denken aan het aanscherpen. We denken dat de Nederlandse kaders deze duidelijkheid nu bieden, maar blijven elke keer op zoek naar waar het scherper kan.

D66 en PVV hadden de vraag ...

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik zou graag even ruimte willen geven aan een interruptie van mevrouw Piri.

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Excuus.

De **voorzitter**:
Mevrouw Piri, gaat uw gang.

Mevrouw **Piri** (PRO):
We hebben natuurlijk gezien wat er ontstaat in een crisissituatie. We hebben daar zelfs een heel evaluatierapport over gehad. Dat willen we niet. Voor de duidelijkheid: het gaat niet om evacuatie van lokaal personeel, maar om het hele traject, vanaf het begin, vanaf de recruitment. Welke verantwoordelijkheid dragen we? Dat is ook heel belangrijk voor de veiligheid. Misschien was het iets te veel gevraagd om voor dit debat een appreciatie te krijgen, maar kan de minister nog een keer een serieuze reactie hierop geven? Ik vraag dit ook namens de drie Defensievakbonden die ons hierover een brief hebben gestuurd. Ook zij willen hierover een serieus debat voeren. De brief die nu is gestuurd, zegt vooral "we voelen ons niet verantwoordelijk voor bepaalde groepen", terwijl de vraag juist is of de minister kan kijken wat er nodig is voor de veiligheid van lokaal personeel. Hoe kunnen we daar, al denkende, meer op doen, zodat we niet pas gaan handelen in een crisissituatie?

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Ik denk dat het inderdaad heel belangrijk is om niet pas in een crisis te handelen. Elke crisis is anders. Je wil én kaders hebben én voorbereid zijn op elke verschillende omstandigheid, want je wil het goed doen voor mensen, of het nou onze "eigen" mensen zijn of degenen met wie we op dat moment samenwerken. Ik zeg graag het een en ander toe, maar dan zou het goed zijn als ik eerst dat gesprek met de bonden aanga en er met hen naar ga kijken. Uiteindelijk gaat het niet om een beleidskader, een rapport of een appreciatie, maar om wat wij nu het best kunnen doen. Daar maak je dan gewoon je zet van. Vervolgens zal ik daarop terugkomen, voor zover ik dat kan. Ik zal het gesprek met de bonden terugkoppelen en vooral zeggen wat ik ermee ga doen. Zullen we het eerst in die stap doen?

Mevrouw **Piri** (PRO):
Dat zou fijn zijn. Wij willen namelijk, tenminste ik wil dat en ik hoop de meerderheid van de Kamer ook, dat gesprek met de vakbonden over dit rapport aangaan. Het zou heel fijn zijn dat de minister toezegt dat zij dit ook zal doen en dat we daar op een later moment op terugkomen.

De **voorzitter**:
De minister bevestigt dit en dat roept een interruptie van de heer Boon op.

De heer **Boon** (PVV):
Sorry, maar ik vind dit echt knettergek. We hebben gisteren een brief gekregen en die was klip-en-klaar. Nu wordt de conclusie van die brief teruggetrokken en gaan we eerst een gesprek met de vakbonden hebben. Zoals we de VVD kennen, gaat ze weer helemaal draaien. Sorry, maar als zo met de brieven wordt omgegaan, hebben ze helemaal geen nut meer. Hij is nog geen 24 uur oud. De inkt is net droog en nu wordt wat hier staat alweer teruggetrokken? Eindelijk hebben we iets goeds van deze minister

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gezien, die zegt dat we geen verantwoordelijkheid gaan nemen voor Jan en alleman en halve dorpen gaan evacueren. En nu wordt het alweer teruggenomen! Kan de minister uitleggen waarom ze dit doet?

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
De heer Boon hoeft niet zo opgewonden te reageren. Ik heb net gezegd dat ik een brief heb gestuurd en dat onze kaders staan. Ten eerste, als onze bonden ergens een mening of advies over hebben of het gesprek willen aangaan, zal ik dat altijd doen. Ik neem de bonden van Defensie heel erg serieus. Dus ja, ik ga graag met ze in gesprek. Dat is ook mijn werk. De brief staat, de kaders staan en ik zou gek zijn als ik niet met de bonden in gesprek zou gaan over hoe we het best met ook lokale mensen die voor ons daar aan het werk zijn, bijvoorbeeld in bepaalde crises, kunnen werken. Als de PVV boos is op de minister omdat ik met de Defensiebonden in gesprek ga, zou dat wel raar zijn.

De heer **Boon** (PVV):
U mag altijd in gesprek gaan, maar u moet wel blijven bij wat u in deze brief hebt opgeschreven. Ik vind helemaal goed dat u ze aanhoort, maar de conclusie van het gesprek moet zijn dat we blijven doen wat in deze brief staat. Die brief is nog geen 24 uur oud. Als u dat doet, ben ik klaar.

De **voorzitter**:
Ik doe dat niet, maar de minister misschien wel. De minister.

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Dat staat ook in de beantwoording naar mevrouw Piri. Zij vroeg niet om de brief in de prullenbak te gooien. Ze zei alleen dat de bonden er nog wat vraagtekens en opmerkingen bij hebben. Daarover ga ik heel graag met ze in gesprek. Dat hoort zo.

Dan ga ik toch echt naar D66 en de PVV. Kijken of de heer Boon dan weer zo veel emotie in zich heeft. Zij vroegen hoe de minister de Kamer structureel gaat informeren over de opvolging van de vele rapporten en aanbevelingen over missie en archivering. Dit is een heel serieus onderwerp. We hebben het daar uitgebreid met elkaar over gehad. We hebben de Kamer inmiddels geïnformeerd over fase 1 van het onderzoek door de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed. U weet dat we hier heel serieus mee bezig zijn. We hebben alle aanbevelingen tot ons genomen en gezien wat er echt beter moet bij Defensie. We zullen zorgen dat we in de loop van het nieuwe jaar de Kamer zullen informeren over fase 2. De resultaten van fase 2 worden naar verwachting in twee aparte deelrapporten opgeleverd. Bij de aanbieding van het eerstvolgende rapport zal ik terugkomen op de opvolging van de aanbevelingen uit fase 1 van het onderzoek. Het zijn een heleboel stappen. Degene die er niet zo in zitten en dit volgen, denken misschien "wat een fases en deelonderwerpen", maar het is wel heel belangrijk om dit gestructureerd te doen en in de hele organisatie te verankeren. Daarnaast zal ik de Kamer ook informeren over de verbeteringen op het gebied van informatiehuishouding en archivering in de Stand van Defensie. Die komt er ook aan, zoals we hadden afgesproken. Volgens mij was het een motie van D66 en PRO van 25 juni. Daarmee geven we daar uitvoering aan. We zijn er druk mee bezig en de momenten waarop we het de Kamer laten zien, zijn helder.

De heer De Groot vroeg hoe in de nieuwe missiebijdrage wordt gewaarborgd dat de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gereedstelling vanaf taak 1 niet in het gedrang komt. De NAVO vraagt in toenemende mate om grote militaire bijdragen van bondgenoten, waaronder Nederland. In andere debatten kreeg ik vragen van mevrouw Piri. We proberen overal als Nederland een goede verantwoordelijke rol te spelen. We hebben genoeg focus. De Nederlandse krijgsmacht wordt reeds ingezet binnen verschillende NAVO-verbanden. Daarnaast zijn meerdere eenheden in gereedstellingsfase gecommitteerd aan de NAVO-verdedigingsplannen, het zogenaamde NATO Force Model. Bij het wegen van een mogelijke bijdrage aan een missie of operatie is het aan de Commandant der Strijdkrachten om die mogelijke verdringingseffecten te schetsen. In mijn wereld betekent dit dat er een militair advies bij komt en er echt goed wordt gewogen of geleverd kan worden wat er wordt gevraagd. De allereerste vraag is dan natuurlijk of we vinden dat onze rol in ons belang en dat van onze bondgenoten is en of we daar een goed verhaal bij hebben. Zo ja, kunnen we het dan daadwerkelijk leveren? Dat is de volgorde der dingen.

Daarnaast kunnen ontwikkelingen die het dreigingsbeeld in Europa in korte tijd verslechteren, ook betekenen dat we zaken anders gaan inrichten. Dat is dan een tussentijdse herprioritering. We hebben dat eerder gezien, maar dat was niet binnen Europa, met de keuze om de De Ruyter, die net voorbij Tokio was gevaren, opdracht te geven de oefening af te breken en terug te varen richting de Straat van Hormuz, in de hoop dat we daar een verantwoordelijke rol konden spelen. Dat zijn de momenten dat je een herprioritering doet. Nogmaals, ik weet dat Kamerleden dat altijd uitvoerig zeggen, dus laat mij dat dan ook zeggen: ik heb er veel respect voor dat dan het personeel van zo'n schip en het thuisfront flexibel genoeg zijn om dat te doen.

Dan nog een vraag vanuit de VVD. Hoe zorgt de minister dat de onbemande systemen snel beschikbaar komen voor onze militairen? Hoe beoordeelt de minister systemen als de reeds aangekondigde AD-1 Inferno en de AD-2 Ambush van het Duitse bedrijf Helsing, en zo zijn er meerdere? Wij zetten in op versnelling en grootschalig gebruik van deze systemen in de krijgsmacht. We werken nauw samen met de industrie en de kennisinstellingen. Ik zal geen individuele systemen recenseren, maar Defensie doet forse investeringen, juist ook bij de Nederlandse industrie. U heeft wellicht gezien dat we gisteren met een grote groep Nederlandse bedrijven met president Zelensky hebben gesproken over alles wat zij hier doen en ook daar kunnen leveren. Er zijn allerlei heel mooie innovaties. Wij zorgen ervoor dat we vanuit Defensie alles doen, zodat bedrijven denken dat het echt loont om hierin verder te ontwikkelen en te innoveren, want we willen de industrie aanjagen. Dat is dus niet alleen voor de Oekraïense krijgsmacht, maar ook voor onze eigen industrie en onze eigen krijgsmacht. Waar mogelijk bundelen we de behoefte van de Nederlandse en Oekraïense krijgsmachten, bijvoorbeeld bij langeafstandsdrones.

Dan kom ik bij een vraag van het CDA. Aan de oostflank van de NAVO, van Litouwen tot Polen en Roemenië, zetten we onze mensen en materieel in. We beschermen ook belangrijke infra in de Oostzee. Als ik hem goed samenvat, was de vraag: ziet de minister mogelijkheden om daarin meer verantwoordelijkheid te nemen, zodat we niet alleen onder realistische omstandigheden oefenen, maar ook de samenwerking met onze bondgenoten versterken? Ik denk dat de strekking van de vraag was: wat kunnen we hier nog meer doen? De inspanning ter versterking van de afschrikking en verdediging aan de NAVO-oostflank heeft bij ons een hele sterke prioriteit. Het is belangrijk om daarmee de eigen en collectieve veiligheid te kunnen waarborgen. We

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

leveren dus ook een significante bijdrage. Zoals ik net al zei, doen we dat bijvoorbeeld sinds 2017 in Litouwen. U weet ook dat het Duits-Nederlandse legerkorps, het 1GNC, medio dit jaar de rol van tactisch hoofdkwartier voor de NAVO op zich heeft genomen. Ik denk dat weinig mensen buiten ons domein hier — onze bubbel, wilde ik zeggen — beseffen hoe fundamenteel dat is en hoe groots het is wat we daar gezamenlijk doen. We zullen dat soort verantwoordelijkheden blijven oppakken en de kansen daarin benutten.

Dan kom ik bij de vraag van JA21: wat betekent de inzet in Polen voor de luchtverdediging van Nederland zelf? Er werd ook gevraagd naar verdringingseffecten. Defensie beschikt over verschillende capaciteiten om het NAVO-grondgebied te beschermen. Bij het plannen van deze activiteiten en van de inzet wordt absoluut rekening gehouden met verdringingseffecten. Gevraagd werd of we deze analyse met de Kamer kunnen delen. Nee, de operationele details van het plannen van de missie kunnen we niet met de Kamer delen. Dat heeft te maken met de operationele veiligheid. Zoals ik net al zei in een langer antwoord: het zijn afwegingen die we maken, waarbij we altijd kijken naar het Nederlandse belang. Dat is er ook door daar aanwezig te zijn, maar je gaat niet alles buiten Nederland plaatsen en gokken dat het hier goed komt. De militaire adviezen en afwegingen zijn altijd helder en in de richting die mevrouw Nanninga zocht, denk ik.

De heer Van Lanschot van het CDA vroeg: kan de minister de laatste stand van zaken geven van onze missie, operatie of aanwezigheid in de Straat van Hormuz? Ik zoek soms ook naar hoe we die inzet noemen, maar we zijn er wel. Ik dank de Kamerleden omdat ze benoemen hoe waardevol het is dat de force headquarters van de missie op ons schip zijn met onze mensen. Dat is dankzij hun expertise en hoe hoog zij staan aangeschreven bij onze bondgenoten. Ik ben daar ook trots op. Ze doen dat heel knap. Van de daadwerkelijke activatie van de missie is momenteel geen sprake, zoals u weet. Op dit moment is het luchtverdedigings- en commandofregat Zr.Ms. Evertsen in de regio aanwezig. We hebben de headquarters daar. We oefenen veel, bijvoorbeeld met de procedures en protocollen voor het moment dat je zou kunnen acteren, zodat je het allemaal hebt geoefend en alles op zijn plek staat. Er wordt ook aan beeldopbouw gewerkt. We doen dus binnen de omstandigheden die er zijn, alles wat we kunnen met onze bondgenoten.

D66 vroeg: is de minister bereid in enig verband te werken aan een Europese variant van Five Eyes? Het is terecht een terugkerend onderwerp. Ik weet dat mevrouw Belhirch daar bovenop zit. Ik denk dat ze pas als ze een keer een bezoek heeft gebracht aan de Five Eyes die we eindelijk hebben gerealiseerd, zal denken: ik laat het los. Dat is heel goed. Het is ook een afspraak vanuit het regeerakkoord. Het is een zeer terecht punt. Ik vind het goed dat vanuit de Kamer steeds wordt gecheckt of het zo is. De details kan ik niet delen, maar we nemen dit absoluut serieus.

De **voorzitter**:
U heeft een interruptie.

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
O.

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Het is een interruptie van mevrouw Nanninga, nog op het vorige punt, denk ik.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):
Het ging inderdaad om het vorige punt. Ik moet heel even nadenken, want ik voel zelf ook de ingewikkeldheid. We zijn vóór het verdedigen van Oekraïne en de hulp daarbij: daar is geen twijfel over. Maar we zitten ook met hoe het hier thuis is. Dus om het concreet te maken en misschien ook ter geruststelling van ons gemoed stel ik de volgende vraag. Is er simpelweg gezegd echt genoeg luchtverdediging als het fout gaat, ook in Rotterdam en bij de Afsluitdijk, of noem maar op? Kunnen we ons hier op eigen bodem voldoende verdedigen, als er concreet raketten op Nederland gaan vallen? Ik wil echt geen angstverhaal aanjagen, maar het is ook niet helemaal ondenkbaar dat het gaat gebeuren.

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Ik begrijp de vraag goed. Ik ga hem wat hoog over beantwoorden, maar ik snap hem heel goed. We zorgen dat we weten wat we zelf nodig hebben. Denk aan de kritieke infrastructuur op diverse plekken. Die afweging wordt vervolgens gemaakt. Om het plat te zeggen: we weten dat een van de beste manieren om onszelf veilig te houden, is ervoor te zorgen dat in Oekraïne, in de oostflank, de boel wordt tegengehouden. Dat draagt ook bij aan de veiligheid van Nederland. We investeren daar dan ook fors in. Denk aan luchtverdediging en counterdrones. Daarom willen we ook zo graag hier in Nederland kunnen oefenen en trainen. Dat is ook de reden voor de nieuwe wetgeving die we neerleggen. Het is allemaal en-en. De inzet in Polen draagt bij aan de afschrikking die ons veilig houdt, maar we leggen het altijd naast militair advies. U kunt er bijna van uitgaan dat ik dat militaire advies nooit politiek zal overrulen. Dat ga ik niet doen. Ik weet überhaupt niet of dat een optie is, maar in mijn wereld niet. Daar wordt de afweging gemaakt, waarnaar mevrouw Nanninga op zoek is. Aan de hand daarvan doen we de inzet. Onze primaire verantwoordelijkheid is natuurlijk het veilig houden van Nederlanders. Dat doen we dus door de inzet in Polen, maar we moeten ons land daarbij niet vergeten. Ik hoop dat zij mijn hoog-overantwoord goed begrijpt.

De **voorzitter**:
Het hoog-overantwoord leidt tot een interruptie van mevrouw Belhirch.

Mevrouw **Belhirch** (D66):
Die gaat niet hierover.

De **voorzitter**:
Nee, over het eerdere punt?

Mevrouw **Belhirch** (D66):
Het ging over Five Eyes, maar ik had daaraan voorafgaand ook nog een vraag naar aanleiding van het IOB-rapport. Die ging over de informatiepositie in algemene zin, maar ook over de commandostructuur in de EU-missies en dat die af en toe niet goed werkte. Five Eyes gaat over de langere termijn; daarover hebben we al vaker met elkaar gesproken. Maar wat is er dan in de tussentijd gebeurd, of wat gaat u doen om de EU-missies beter te laten werken, onder andere met betrekking tot de informatievoorziening?

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik denk dat de minister van Buitenlandse Zaken de vraag zo beantwoordt. En anders komt het in de tweede termijn.

Er waren vragen van verschillende partijen, waaronder PRO en DENK, over al dan niet overgaan tot individuele compensatie in Hawija. Er werd een vergelijking gemaakt met de compensatie in Mosul. Hoewel de uitkomst daar helaas dezelfde is, namelijk burgerslachtoffers — wat verschrikkelijk is en waar mijn voorgangers en ik uitvoerig bij hebben stilgestaan — moeten we ook zeggen dat elke casus anders is. Een belangrijke overeenkomst tussen Mosul en Hawija is dat in beide gevallen onvolledige of onjuiste inlichtingen de oorzaak waren van de burgerslachtoffers. Een belangrijk verschil is dat in de casus van Mosul achteraf bezien geen sprake was van een legitiem militair doelwit. Er is uitvoerig over gedebatteerd, maar het is toch belangrijk om het te herhalen. Het betekent dat Defensie op basis van de nu beschikbare informatie concludeert dat de aanval onrechtmatig was. In het geval van Hawija is het standpunt van Defensie, zoals u weet, dat zowel vooraf als achteraf bezien de aanval rechtmatig was. Dat is dus fundamenteel anders. Om deze reden heeft Defensie bij Mosul besloten een vrijwillige tegemoetkoming aan te bieden, te schikken. In het geval van Hawija is dat anders beoordeeld.

Beide woordvoerders wezen erg naar de VVD, terwijl het een kabinetsbesluit is. U hoeft het er niet mee eens te zijn, maar dit heeft vrij weinig met een VVD'er te maken: het is gewoon een besluit van het kabinet. Uw Kamer is dus namens het kabinet geïnformeerd over het al dan niet uitvoeren van de motie. De inhoudelijke afweging van het hele kabinet ten aanzien van het niet uitvoeren van deze motie staat in de brief. Dat is wat we met elkaar hebben gewogen. Dat is omdat een onderzoek die beleidsoverwegingen niet zal veranderen. Wij hebben een paar uur met elkaar gedebatteerd en mijn voorganger ook. De lijn komt dan ook overeen met de eerder uitgesproken lijn van het vorige kabinet. Als je de definities formuleert zoals ik net deed, waarbij ik het verschil aangaf tussen wat wel en niet een legitiem doelwit was, vind ik ook echt dat je de precedentwerking niet op deze manier moet hebben. Zoals u weet — hierover hebben we ook lang met elkaar gedeeld — is het niet zo dat we onze rug toekeren naar de nabestaanden en de slachtoffers. We zorgen dat we onze rol pakken, maar dat doen we op een andere manier dan een deel van de Kamer wenst.

Dan ben ik door de beantwoording heen.

De **voorzitter**:
Dank. We gaan eerst even naar de heer Van Baarle.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Het verzoek in de motie aan de minister was niet om er een uiteenzetting van te geven op grond waarvan de regering vindt dat er niet overgegaan zou moeten worden tot vrijwillige compensatie. Het verzoek in de motie was om te onderzoeken hoe dat mogelijk is, in gerichte gevallen waar de documentatie aanwezig is. De minister gaat dus eigenlijk helemaal niet in op de motie. Ze maakt van de motie iets anders dan die is. Waarom heeft de minister niet gewoon de motie netjes uitgevoerd en onderzocht of het mogelijk is om in individuele gevallen te compenseren? Waarom gaat zij op een andere vraag in?

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Daar hebben we uren over gedebatteerd. Als je doet wat daar staat, ontstaat er onder andere willekeur. Willekeur moet je niet willen. Als je stappen zet, moeten het stappen zijn die navolgbaar zijn en op een goede manier voor alle betrokkenen die uitkomst hebben. Ik denk dat het zeer onverstandig is als er bij een rechtmatige inzet, ook nog eens richting potentiële slachtoffers, sprake zou zijn van willekeur door de Nederlandse Staat. We hebben hier heel lang over gedebatteerd. Ik begrijp dat een deel van de Kamer het absoluut niet eens is met het standpunt van het kabinet. Ik heb daar respect voor. Ik snap hoe dat werkt, maar dit is wel de afweging die wij in het kabinet hebben gemaakt.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Het komt weleens voor dat de Kamer het niet eens is met een standpunt van het kabinet. Dat zeg ik op basis van mijn iets meer dan vijf jaar lange ervaring in dit huis. Dat is wat anders dan een kabinet dat zegt: ik leg een motie naast mij neer. Dan moet je wel met iets beters komen dan waar deze minister op dit moment mee komt, met alle respect.

Ik ga even in op het punt van willekeur. Volgens mij was de constatering, of je het daar nu mee eens bent of niet, dat de inzet van geweld in Afghanistan rechtmatig was. In het geval van Mosul wijst de minister erop dat dat niet zo is, dan wel dat er geen legitiem doelwit was. En bij Hawija is weer het argument dat er volgens de minister wel sprake was van een legitiem doelwit. Wie zorgt er nou voor willekeur? Dat is de minister, want die dingen worden door elkaar gehaald. Naast dat deze minister een verzoek uit de motie anders beantwoordt, zorgt de minister voor willekeur. Wij vroegen namelijk niet om redenen om niet te betalen maar om een onderzoek. Waarom doet de minister dit?

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Ik vind dat de heer Van Baarle nu geen recht doet aan letterlijk jaren van onderzoek, debatten, discussies en rapporten. Het is niet "mijn mening" dat het in de ene situatie zus is en in de andere situatie zo, en dat is geen willekeur. Er liggen rapporten. Deze standpunten worden al jaren ingenomen. Het is een afweging per geval, per casus. Die afweging is onderbouwd en gedeeld. Nogmaals, het komt vaker voor dat het kabinet zegt: ik hoor wat de Kamer in meerderheid wenst, maar ik kan de motie niet uitvoeren. Dat gebeurt niet alleen bij dit kabinet: in de jaren dat ik Den Haag rondloop, gebeurt dat zeer regelmatig. Dat is ook wat ik hier heb neergelegd en dan is het natuurlijk aan de heer Van Baarle om daar vervolgens iets van te vinden. Dat verandert echter niets aan ons debat, niet aan de vele onderzoeken die daaronder liggen en ook niet aan de analyses van die inzet. Daar is heel zorgvuldig, door heel veel andere mensen dan mijzelf naar gekeken: door externen, door adviseurs. Ik vind het ook heel belangrijk om hier te staan voor onze militairen. Dat doe ik echt. Of er nu een onderzoek ligt of het gaat om de daadwerkelijke uitbetaling daarna: ik wil geen precedent scheppen dat we overgaan tot de stappen die in de motie stonden, als er een legitiem militair doelwit was. Nogmaals, voor degenen die dit volgen en het ook belangrijk vinden, net als ik: het is niet zo dat we onze rug toekeren. We nemen belangrijke stappen richting slachtoffers en nabestaanden. Dat is heel belangrijk, maar we doen het op een andere manier dan een deel van de Kamer dat wil.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Nu horen we van de minister "uiteindelijk is het een afweging per casus". Dat is willekeur in dit geval. De minister wijst op Afghanistan, waarbij is geoordeeld dat er sprake is van

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

rechtmatige inzet. Daar is wel overgegaan tot vrijwillige compensatie, maar in het geval van Hawija is dat niet zo, terwijl daar ook is geoordeeld dat er sprake is van rechtmatige inzet, los van wat je daarvan vindt. Bij Mosul wordt als reden gegeven dat het wel rechtmatig is en wordt er wel gecompenseerd. Dat is gewoon willekeur. Dat is temeer zo omdat we van de andere argumenten in de brief, namelijk dat het niet te achterhalen zou zijn, in het debat hebben aangetoond dat het niet klopt. Er zijn dus én feitelijke constateringen die niet deugen én het is een argumentatie die totaal willekeurig is. De minister kan niet op basis van dit soort drogredeneringen — het spijt me dat ik het moet zeggen — een uitspraak van de Kamer naast zich neerleggen. Dan moet je echt met meer komen.

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Ik vind dat de heer Van Baarle niet alleen de inzet van militairen, maar ook de vele onderzoeken en de vele, vele uren van debatten in de Kamers van de afgelopen jaren tekortdoet. Het zijn gewoon duidelijk twee heel verschillende casussen. Daar kan de heer Van Baarle een mening over hebben, maar dat zijn de feiten. Bij Mosul blijkt uit onderzoek dat het achteraf geen legitiem militair doelwit was. Als we dat met elkaar concluderen, heb je daar anders naar te handelen dan wanneer je vooraf en achteraf zegt dat het nog steeds een legitiem militair doelwit was, al was het op basis van verkeerde inlichtingen. Ik vind het heel spijtig als de heer Van Baarle doet alsof het verzonnen feiten zijn. Ik vind het ook oprecht spijtig richting iedereen die hieraan heeft gewerkt, of het nou externe onderzoekers zijn of onze eigen militairen of burgermedewerkers. Dit is onderzocht. Het is nauwkeurig onderzocht. Uiteindelijk is het door ons onderbouwd, ook door de kabinetten voor dit kabinet, en ook dit kabinet houdt daaraan vast. Dat is wat het is en dat gaat in dit debat overigens ook niet veranderen.

De **voorzitter**:
Ik geef het woord aan de heer Van Baarle. Graag korte interrupties.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ja, kort. Ik zie dit vaker bij deze minister. Op het moment dat het niet over de feiten gaat of ze het niet over de feiten wil hebben, gaat ze mensen betichten. Ze betichtte net de heer Boon van emotie en nu doe ik mensen onrecht aan, doe ik de feiten geen recht en ben ik bewust inzet van militairen of onderzoekers niet aan het waarderen. Daar is helemaal geen sprake van. We zijn gewoon een inhoudelijk debat aan het voeren. Ik constateer het volgende. In het ene geval hebben onderzoekers geconstateerd dat de inzet rechtmatig was en voert de minister dat als argument op om niet tot compensatie over te gaan. In een ander geval, waarin ook is geconcludeerd dat inzet rechtmatig was, wordt er gecompenseerd. In een brief wordt het allemaal gepresenteerd als vaste beleidslijnen. Het deugt gewoon niet. Ik vraag de minister om daarop in te gaan.

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Het verschil is dus: is het wel of niet een legitiem militair doelwit geweest?

Mevrouw **Piri** (PRO):
Niet om het Hawijadebat hier over te doen, maar volgens mij is het verschil net wat anders. Als Nederland aansprakelijk is, moeten we sowieso compenseren. In Mosul hebben we volgens mij geen aansprakelijkheid erkend voor die aanval, ook in 2015 niet. Er is gewoon vrijwillig gekozen voor compensatie. We hebben wel in alle casussen gezegd: we zijn verantwoordelijk. Dat is iets anders dan aansprakelijk. Dan heb je de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

optie van vrijwillige compensatie. Op mijn fractie komt het wel over als willekeur als we in Afghanistan zelfs wanneer ezels, letterlijk ezels, zijn omgekomen bij militaire acties, de eigenaren compenseren, maar op het moment dat mensen omkomen in Hawija — we weten inmiddels dat in de meeste gevallen goed gedocumenteerd is wie dat zijn — er dan zo'n starre houding is. Ik vraag de minister toch nog één keer dit verschil toe te lichten.

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Dan gaan we het hele debat wél over doen, dus ik ga daar niet uitvoerig op in. Het is inderdaad vrijwillig. Het is dus een afweging van de Staat. In die afweging maken wij het onderscheid of het een legitiem militair doelwit was, ja of nee. Het heeft niet alleen consequenties voor onze militairen en hoe zij dit ervaren, maar het betekent ook iets voor het precedent. Uiteindelijk is de vrijwilligheid de afweging die wij maken, die we nog steeds kunnen uitleggen bij wat we doen met belastinggeld. Daarbij vind ik het belangrijk om nog eens te benadrukken dat we al een aantal miljoen hebben geïnvesteerd in Hawija, en met recht, vind ik. We zijn met 10 miljoen opnieuw aan het bekijken met de lokale samenleving hoe we een bijdrage kunnen leveren om ervoor te zorgen dat we niet onze rug toekeren naar Hawija. We maken een andere afweging in de manier waarop dan een deel van de Kamer. We hebben het daar uren over gehad. Het staat iedereen vrij om dat opnieuw te doen, maar het verandert niets aan deze afwegingen. Daarom is het ook fair om richting de Kamer aan te geven waarom deze motie niet wordt uitgevoerd door het kabinet. Ik vind ook echt dat de Kamer niet zou moeten willen om hier een precedent te scheppen. Het is niet gelukt om een deel van de Kamer daarvan te overtuigen. Ik heb liever dat we samen kijken hoe we die miljoenen op een goede manier wel kunnen investeren in Hawija, zodat mensen daar iets aan hebben. Dat is ontzettend belangrijk. Daar zit alle capaciteit bij ons ook op.

Mevrouw **Piri** (PRO):
Tot slot. Misschien moet ik er niet op in gaan, maar wanneer een minister begint over hoe we belastinggeld uitgeven, dan heb ik nog wel een paar voorbeelden — ik zal ze hier niet noemen — waar ik grotere vraagtekens bij kan stellen dan of wij familieleden, nabestaanden compenseren, die niet opzettelijk maar uiteindelijk wel zijn omgekomen door Nederlandse bombardementen. Dat moet ik toch even gezegd hebben.

Dan vraag ik serieus het volgende. De voorganger van deze minister zei: wij doen een vrijwillige vergoeding wegens het enorme menselijke leed. Dat lijkt mij een vrij duidelijke rode lijn; dat lijkt me een faire lijn. Het lijkt me ook een lijn die past bij Nederland en bij onze krijgsmacht. Wanneer de meerderheid van de Kamer in een motie aan de minister vraagt, niet om het te doen maar om te kijken of het in dit geval zou kunnen, snapt de minister dan dat het best wel wordt gezien als een dikke middelvinger als daarna twee weken later, midden in het reces, er een briefje komt: ik ga het gewoon niet doen?

Minister **Yeşilgöz-Zegerius**:
Nee, want dit zijn gewoon de democratische regels die we met elkaar hebben afgesproken. Ik probeer te antwoorden waarom niet, met inhoud, met respect voor de argumenten van de Kamerleden, waarmee ik het niet eens ben maar waarvan ik wel snap waarom ze worden ingebracht, en met ontzettend veel respect richting de mensen in Hawija. Ik heb daar met het kabinet een verantwoordelijkheid in. Het is niet de eerste keer dat de Kamer een brief van een kabinet krijgt over een motie die beter niet uitgevoerd kan worden. Het zal ook niet de laatste keer zijn. Dus nee, ik vind het eerlijk

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gezegd te kort door de bocht om het op die manier af te doen. We hebben met elkaar hierover urenlang — en u met mijn voorgangers nog langer — uitvoerig gesproken. We hebben u niet kunnen overtuigen van onze standpunten en argumenten, maar vervolgens hebben we nog wel steeds de verantwoordelijkheid om daar iets mee te doen. Meer dan dat is het ook niet. Ik vind het, nogmaals, belangrijk om te zeggen dat het niet zo is dat we bruut onze rug toekeren naar Hawija en zeggen dat men het daar maar moet uitzoeken. Dat is ook niet aan de orde. We doen het op een andere manier. We doen het gemeenschappelijk in plaats van individueel. Daar kan een deel van de Kamer het niet mee eens zijn. Daar heb ik respect voor, maar dit is wel wat de stand van zaken is.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Volgens mij zijn we dan nu toe aan de beantwoording door de minister van Buitenlandse Zaken.

Minister **Berendsen**:
Dank u wel, voorzitter. Ik heb een korte inleiding en daarna beantwoord ik de vragen, maar niet in blokjes.

Voorzitter. Het beschermen van onze veiligheid, onze welvaart en onze vrijheid is de prioriteit van ons buitenlandbeleid. Zoals ook is benoemd in de internationale veiligheidsstrategie, is veiligheid de absolute prioriteit in een veranderende wereld. Missies spelen daarin een belangrijke rol. We doen dat in nauwe samenwerking tussen Defensie en Buitenlandse Zaken, namens het hele kabinet.

Met de oorlog in Oekraïne, de dreiging aan onze oostflank, heeft de verdediging van ons bondgenootschappelijk grondgebied terecht onze aandacht en onze volle inzet. Maar ook instabiliteit elders in de wereld raakt onze belangen. De Straat van Hormuz is daarvan een belangrijk voorbeeld. De blokkade van de Straat van Hormuz destabiliseert de regio en heeft ook grote impact op de wereldwijde economie, energiezekerheid en voedselzekerheid. Het raakt simpelweg de prijzen op de energierekening van onze mensen en aan de pomp.

In Afrika zien we een groei van jihadisme en internationale criminaliteit. Onze internationale partners verwachten dat wij een stuk van de verantwoordelijkheid zullen blijven nemen voor de veiligheid die ons allen aangaat.

De stabiliteit raakt ons direct. We hebben de hele toolbox van het buitenlandbeleid nodig: civiele en militaire missies, trainingen, capaciteitsopbouw, bevordering van de internationale rechtsorde, want ook dat draagt bij aan de veiligheid en ons economische belang, en in dat kader ook sancties, hulp en handel.

In de geopolitieke context verandert ook de aard van de missies. Afgelopen jaren zijn er geen grootschalige vredesmissies geweest, maar is het meer kleinschalig en realistisch. Het gevolg daarvan is dat missies andere doelen dienen: kortetermijncrisisbeheersing, geen langlopende stabilisatie en vaak ook een politiek signaal aan geopolitieke tegenstanders. We moeten scherpe keuzes maken en realistisch zijn over wat we kunnen bereiken. We pleiten bijvoorbeeld in Brussel voor uitvoerbare mandaten en tastbaar EU-belang. De klassieke artikel 100-procedure volstaat niet meer altijd. Situaties zijn volatiel en de inzet blijft lang onduidelijk. Er zijn vaak korte aanlooptijden en

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

we kunnen vanwege veiligheid ook niet alles prijsgeven. De geleerde lessen uit grote missies zijn dan weer minder van toepassing. We denken dat we daarover in gesprek moeten blijven met de Kamer.

De conclusie is dat juist in de huidige geopolitieke context missies een kerninstrument zijn van ons veiligheidsbeleid. Het is ook vooruitgeschoven verdediging waarmee we partnerschappen versterken en de internationale rechtsorde bewaken. Ik ben er trots op dat onze mensen in al die missies en operaties een bijdrage kunnen leveren. Ik wil daarom onze militairen, civiel personeel, diplomaten, politie en civiele experts bedanken voor hun onmisbare bijdrage. Met hun inzet en expertise zorgen zij overal ter wereld voor een veilig Nederland.

Ik kom op de laatste stand van zaken betreffende de IOB van de Nederlandse inzet in de Rode Zee. Op 27 maart 2026 ontving de Kamer een kabinetsreactie op deze evaluatie. Het kabinet gaf in zijn reactie onder andere aan dat de doelstellingen van de Nederlandse militaire bijdragen grotendeels zijn bereikt. Het kabinet is realistisch geweest in de verwachtingen vooraf en in wat bereikt kon worden. De Kamer is daarover gebalanceerd geïnformeerd. De inbreng sloot ook goed aan op de behoeften in de militaire operaties. Tegelijkertijd werden ambitieuze operatiedoelen, namelijk herstellen, Operation Prosperity Guardian, of handhaven, ASPIDES, van vrijheid van doorvaart gedeeltelijk bereikt. Diverse factoren belemmerden de effectiviteit, zoals het beperkte aantal schepen, de aansturing en tekortschietende inlichtingenuitwisseling. Onze blijvende aandacht gaat uit naar het formuleren van realistische operatiedoelstellingen, een goede samenwerking tussen operaties en synergie tussen partnerlanden binnen operaties. Ik zeg graag toe dat het kabinet bij een eventuele vervolginzet ook ingaat op hoe we de aanbevelingen uit de evaluatie zullen meenemen.

Dan het delen van het afwegingskader voor missiekeuze. De minister van Defensie ging daar zojuist volgens mij gedeeltelijk op in. We wegen elke inzet zorgvuldig. We hebben het artikel 100-toetsingskader waarin we, nadrukkelijk na interdepartementaal overleg, een mogelijke missiebijdrage afwegen. We richten onze inzet in op basis van strategieën, het regeerakkoord en de internationale veiligheidsstrategie. Deze zijn ook bij de Kamer goed bekend. We nemen de Kamer uitvoerig mee in al deze afwegingen. De context is tegenwoordig volatiel. Ik heb net in mijn inleiding aangegeven dat het vaak om kortlopende inzetten gaat. Maatwerk is dus nodig. Een formeel wegingskader willen we niet hier met de Kamer delen, maar vanzelfsprekend voeren we het gesprek met de Kamer over alle mogelijke stappen die we zetten in missies.

Mevrouw **Belhirch** (D66):
Even kijken of ik u goed begrijp. Mijn vraag was of u een afwegingskader kunt delen. De minister zegt: we sturen de artikel 100-brief. Daarin zit een bepaalde afweging per casus. Maar de minister zei net: een afwegingskader kan ik niet delen. Is er een afwegingskader? Ik gaf in mijn inbreng, en de minister zelf ook, de geopolitieke dreiging aan. De wereld is volatiel. We moeten een aantal keuzes maken. Er is hier ook aangegeven dat de druk op hoofdtaak 1 zit. Is er überhaupt een afwegingskader waarin u die toetst en dat u niet met de Kamer kunt delen?

Minister **Berendsen**:
Er zijn interne afwegingskaders. Ik zei net dat het natuurlijk ook interdepartementaal is. Meerdere ministeries en in het bijzonder Defensie en Buitenlandse Zaken zijn erbij

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

betrokken. De afwegingskaders zijn er. Tegelijkertijd zien we dat situaties volatiel zijn, de aard van missies anders wordt en de wereld verandert. Dat betekent dat we daar afwegingen in maken en die houden we intern. Als we die afwegingen gemaakt hebben, dan delen we natuurlijk onze besluiten, ons inzicht met de Kamer en gaan we de discussie met de Kamer aan. Ik denk dat heel veel onderdelen van de afwegingen weer terugkomen in het debat met de Kamer.

Mevrouw Nanninga vroeg naar de keuze voor ASPIDES en de belangenafweging daarin. We hebben er destijds voor gekozen om bij te dragen aan ASPIDES. Hierbij zijn Nederlandse belangen altijd zorgvuldig afgewogen. We hebben een bijdrage geleverd aan het begeleiden van schepen. De Nederlandse inzet en ook de EU-operatie hebben wel degelijk resultaat behaald. Dat heeft de IOB ook erkend. De IOB heeft waardering uitgesproken voor het feit dat het kabinet realistisch voor ogen had wat bereikt kon worden. We hebben destijds daarnaast aan andere operaties een bijdrage geleverd, waaronder aan VS-geleide missies. Bij toekomstige inzet zullen we zoals altijd het Nederlandse belang en uiteraard ook de veiligheid van onze militairen nadrukkelijk meewegen en ook de lessen die uit de IOB komen, implementeren.

De **voorzitter**:
Mevrouw Nanninga heeft daar nog een vraag over. Gaat uw gang.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):
Natuurlijk ga ik ervan uit dat de veiligheid best wel een speerpuntje is in de overweging. Mijn vraag was de volgende. Het was al duidelijk dat het Amerikaanse programma, Prosperity Guardian, betere operationele randvoorwaarden bood. Toch is daarna doorgegaan met ASPIDES en je kan zo'n schip maar één keer inzetten. Ik begrijp die keuze gewoon niet zo goed. Waarom is het desondanks toch zo gedaan? In de motivatie die daarvoor gegeven werd, hoorde ik wel degelijk een politieke motivatie. Het ging om de geopolitieke positionering van de EU. Sorry, ik zeg het verkeerd. Ik moet even het goede citaat vinden. O ja, een deel van de motivatie was "om te laten zien dat we onafhankelijk van de Amerikanen kunnen opereren". Dat is echt heel merkwaardig, denk ik. Er staat wel degelijk in het IOB-rapport dat er betere voorwaarden waren bij de Amerikanen.

Minister **Berendsen**:
Zoals ik zojuist heb vermeld, nemen we de synergie tussen missies, het mandaat van de missies en de evaluatie ervan mee naar volgende mandaten en volgende keuzes. De VS verlangt van ons dat wij binnen Europa meer verantwoordelijkheid nemen, ook binnen NAVO-capaciteit en überhaupt voor onze eigen veiligheid. Ik denk dat in de situatie waarin we nu zitten, missies bijdragen aan de ontwikkeling van onze krijgsmachten, de mogelijkheden die we hebben en de gezamenlijkheid die we met partners kunnen uitoefenen. We maken daar steeds afgewogen keuzes in. De uitgangspunten die ik net noemde hebben daarbij prioriteit.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):
Is de minister van mening dat het heilzaam is om meer EU-missies te doen? Deelt de minister onze mening dat dit, los van het waardeoordeel, leidt tot het institutionaliseren van de EU als militaire actor, bijna een tweede spoor naast de NAVO? Dat is het effect. Vindt de minister dat een goed idee?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Minister **Berendsen**:
De NAVO is de hoeksteen van onze veiligheid, een defensief bondgenootschap. Tegelijkertijd maken wij steeds de afweging in welke vorm en met welke internationale partners wij op de beste manier onze belangen kunnen dienen. Dat kan op sommige gebieden in EU-verband zijn en dat kan op sommige gebieden in internationale gelegenheidscoalities zijn. En soms is dat in het kader van de NAVO. We maken steeds gewogen afwegingen.

Mevrouw **Nanninga** (JA21):
Goed, dat snap ik. Ik blijf een beetje vastlopen op dat punt. Stel hypothetisch dat een EU-missie misschien veiliger is of betere randvoorwaarden kent. Dan kan ik dat nog wel begrijpen. Maar kan de minister op z'n minst toezeggen dat dat ook echt de enige voorwaarde is en dat het niet is: we moeten loskomen van Amerika of we willen ook wel graag iets Europees doen? Dat het veiliger is en dat er betere randvoorwaarden voor zijn zou de enige afweging moeten zijn die ervoor doorslaggevend is. Anders gaan we naar een soort dubbelsysteem waardoor er ruis optreedt. Het is al helemaal een gruwel dat het een opmaat naar een Europees leger zou kunnen zijn.

Minister **Berendsen**:
Dat is wat mij betreft echt een aantal stappen te ver. Wij kiezen op welke manier en in welk verband we de beste inzet kunnen plegen in het Nederlands belang. Dat kan een EU-missie zijn en het kunnen ook andere missies zijn.

De **voorzitter**:
Excuus, minister. Ik zie dat het toch nog een vraag oproept. Het woord is aan u, meneer Boon.

De heer **Boon** (PVV):
Ik ga het misschien wat harder maken. Kan de minister toezeggen dat hij altijd de keuze maakt die het best is voor onze militairen en niet de beste keuze voor onze vriendjes in Brussel?

Minister **Berendsen**:
We maken altijd de keuze die het best is voor het Nederlands belang en daarin worden heel veel dingen meegewogen.

De heer **Boon** (PVV):
Dus we kunnen met z'n allen concluderen dat de minister hier niet durft te zeggen dat hij de beste keuze maakt voor onze militairen, maar voor het Nederlandse belang, wat dat ook moge zijn. Dat is waarschijnlijk het belang van zijn vriendjes in Brussel en niet dat van onze Nederlandse militairen. Ik vind dat heel erg jammer; ik vind het zelfs schandelijk.

Minister **Berendsen**:
Nogmaals, we dienen het Nederlandse belang en daarin maken we onze keuzes in welke vorm we missies uitvoeren, met natuurlijk de veiligheid van onze militairen voorop. Het is aan Defensie om dat te wegen.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw beantwoording.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Minister **Berendsen**:
De IOB Rode Zee. De vraag was wat ik kan toezeggen om mee te nemen in nieuwe inzetten in de Rode Zee. We nemen de IOB mee bij een eventuele inzet in de Rode Zee. Welk licht werpt dat eventueel op de inzet in de Straat van Hormuz? De minister van Defensie heeft daar net al het een en ander over aangegeven. De missie in de Straat van Hormuz is echt anders van aard. De lessen van de IOB worden hierin verwerkt. We zullen de Kamer realistisch informeren over wat wel en niet haalbaar is. We zetten in op innovatieve samenwerking met like-minded in een gelaagd coalitieverband. Een mogelijke missie in de Straat van Hormuz wordt in een dergelijk coalitieverband vormgegeven.

De vraag van de heer Van Lanschot ... Maar goed, ik merk het ongetwijfeld aan de Kamerleden als er te veel duplicatie in zit. Laten we het dan maar zien als dat we u liever iets meer informeren dan dat we u te weinig informeren.

Over de internationale missie in de Straat van Hormuz heeft de minister van Defensie net ook al iets gezegd. De situatie in de Straat van Hormuz is nog altijd zeer volatiel en echt onvoorspelbaar. Van daadwerkelijke activatie van de missie is op dit moment geen sprake. Tegelijkertijd treft de brede internationale coalitie wel voorbereidingen. Nederland is daar goed op aangesloten met planningscapaciteit. We spelen er natuurlijk ook een belangrijke rol in. De onderdelen van de specifieke inzet heeft de minister van Defensie net aangegeven.

Mevrouw Piri vroeg of we kunnen toezeggen dat de Evertsen onder geen beding steun verleent aan een eventuele aanval van Israël en de VS. Dat is niet aan de orde. De mogelijke inzet in het kader van de internationale coalitie is van een andere orde, namelijk gericht op de vrije doorvaart en in een coalitie onder leiding van het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk.

Dan speculaties over een nieuwe aanval op Iran en ons eventuele standpunt daarin. Keer op keer blijkt dat Iran een serieuze bedreiging voor de internationale gemeenschap vormt met zijn ballistische raketprogramma en nucleaire ambities, de vijandige houding van Iran richting Israël, de manier waarop Iran gebruikmaakt van proxy's in de regio en ook de lange arm van Teheran richting Nederland. We hebben grote zorgen over hoe Iran de eigen bevolking behandelt in binnen- en buitenland. Afgelopen maanden hebben partners uit het Midden-Oosten via onderhandeling geprobeerd om de Iraanse dreiging weg te nemen. De focus moet echt liggen op het tot een succes maken van de onderhandelingen. Ik ga niet vooruitlopen op hypothetische situaties en ook geen oordeel uitspreken. We hebben steeds gezegd dat er een diplomatieke oplossing moet komen. Dat is de route die wij steunen.

Mevrouw Nanninga vroeg naar de weging Straat van Hormuz ten opzichte van Oostzee. De minister van Defensie heeft net gezegd dat we per missie afwegen wat de meest effectieve inzet is. Hierbij wordt meegenomen wat de capaciteit van Nederland is en wat de haalbaarheid is.

De heer Van Baarle vroeg specifiek naar de internationale coalitie en welke mandaten daar gelden. We werken binnen de coalitie aan een solide juridisch mandaat gedragen door een brede, diverse coalitie van landen. Het zendt het krachtigste signaal uit naar

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Iran om het recht op vrije navigatie en het recht op doortocht door de Straat van Hormuz te respecteren. Zodra daar sprake gaat zijn van een internationale militaire presentie, zodra die aanstaande lijkt, dan zullen we die conform de procedures in de Kamer behandelen en daar verder eventueel het gesprek over kunnen voeren.

Dan kom ik op UNIFIL Libanon. Stabiliteit in Libanon achten we echt van groot belang. Het vertrek van UNIFIL is inderdaad zorgelijk. Nederland was voorstander geweest van verlenging, maar het is uiteindelijk aan de VN-Veiligheidsraad. Het is nu extra belangrijk dat de Lebanese Armed Forces een rol in de veiligheid van Zuid-Libanon op zich kunnen nemen. Nederland is daarom voornemens om bij te dragen aan een nieuwe EU-missie gericht op het versterken van de capaciteit van de Lebanese Armed Forces en de International Security Forces. Deze missie is geen vervanging van UNIFIL. Het draagt echter wel bij aan het versterken van de Lebanese Armed Forces en de stabiliteit in Libanon. Over het Frans-Italiaanse initiatief is nog weinig bekend. We staan hierover wel in nauw contact met Frankrijk en Italië, maar er is op dit moment nog geen verdere informatie over.

De **voorzitter**:
U heeft een interruptie van mevrouw Piri.

Mevrouw **Piri** (PRO):
Ik ben blij hoor, als Nederland op verschillende manieren ondersteuning biedt aan de Lebanese Armed Forces, en volgens mij doet de minister van Defensie dat ook. Tegelijkertijd is daar nu natuurlijk een enorm vacuüm op een moment dat Israël grote delen van Zuid-Libanon bezet houdt. De vraag is: wat is er nog qua internationaal toezicht? Is de minister in elk geval bereid om te kijken of we dan ... We hoeven niet het voortouw te nemen, maar is de minister bereid om te kijken of dat kan samen met de Fransen en de Italianen? Is hij bereid te kijken of we, als het niet meer in VN-verband lukt vanwege het veto van de Amerikanen, in EU-verband een rol kunnen spelen wanneer dat ook gewaardeerd zou worden door de Libanese regering?

Minister **Berendsen**:
Ik meen ook net langs die lijnen geantwoord te hebben. De inzet is het versterken van de Lebanese Armed Forces. We volgen het Frans-Italiaanse initiatief nauw. We zijn ook in contact met hen, maar er is nog weinig over bekend. We zijn zeker bereid om te kijken op welke wijze wij als Nederland een bijdrage kunnen leveren in de zorgelijke situatie daar.

Dan EUFOR Althea, Bosnië en Herzegovina. De Bosnische autoriteiten waren verantwoordelijk voor de arrestatie van Dodik. EUFOR Althea is onpartijdig en heeft toegezien op het behoud van lokale veiligheid. De arrestatie van Dodik zou onpartijdigheid in het geding brengen. Daarom is de keuze gemaakt die gemaakt is.

Dan de vraag over de historische betrokkenheid in Bosnië en of we hier nog actief zijn. Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheden voor een hernieuwde bijdrage. Indien er wordt overgegaan tot een hernieuwde bijdrage dan zullen wij de Kamer informeren volgens de processen die er zijn. Het heeft zeker onze aandacht.

Ik kom op de motie-Piri over het overbrengen van Afghaanse bewakers. Nederland heeft zich op ruimhartige wijze ingespannen voor het overbrengen van Afghanen naar

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Nederland. In totaal zijn er meer dan 4.600 personen geëvacueerd en overgebracht. Door vorige kabinetten is er een lijn getrokken welke groepen Afghanen wel in aanmerking zouden komen voor overbrenging en welke niet. Er is zorgvuldig over nagedacht in het volle besef dat bij een lijn trekken er ook mensen buiten zullen vallen. Met het arrest van de Hoge Raad is er definitief uitsluitsel gekomen dat er geen juridische verplichting voor de Staat bestaat om overbrenging van de groep ambassadebewakers te faciliteren. Eerdere uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State over het huidige beleid hadden de Staat al in het gelijk gesteld. Het kabinet beziet op dit moment nog wat voor gevolgen het arrest van de Hoge Raad heeft voor de eerder aangehouden motie. Zoals ik al toegezegd heb, zal de Kamer daarover zo spoedig mogelijk inhoudelijk geïnformeerd worden. Ik meen dat de toezegging was om dit voor het consulaire debat te doen dat we volgens mij op 16 november hebben.

Dat waren de vragen, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dan kijk ik even of er iets op de zeef is blijven liggen en of er interrupties zijn. De heer Boon.

De heer **Boon** (PVV):
Mijn laatste vraag. Ik heb gevraagd of de missies afgebouwd konden worden om de Nederlandse belangen te beschermen. Ik hoor deze minister zeggen: we willen in Libanon kijken welke bijdrage we kunnen leveren. Wat schiet Nederland ermee op om die bijdrage te leveren? Welke veiligheid wordt in Nederland vergroot als we die bijdrage gaan leveren? Dat was eigenlijk mijn vraag.

Minister **Berendsen**:
Buiten dat de situatie in Libanon extreem schrijnend is, heeft het ook grote impact op stabiliteit in de regio en op migratiestromen in de regio. Uiteindelijk is stabiliteit in de regio van groot belang gezien de druk die eruit kan voortkomen op Nederland en Europa. Het betekent dat we steeds zullen bezien op welke wijze, in welke vorm en in welke mate we een bijdrage kunnen leveren aan belangen die ons allemaal raken.

De **voorzitter**:
Dank. Dan zijn we aan het einde gekomen van de eerste termijn van de zijde van het kabinet. Ik kijk of er behoefte is aan een tweede termijn. Dat is altijd netjes om te doen. Dat is in ieder geval bij mevrouw Piri het geval. We gaan een tweede termijn starten. Ik start bij mevrouw Piri. Gaat uw gang.

Ik zie, mevrouw Piri, dat u probeert extra spreektijd los te wrikken bij collega Van Lanschot?

Mevrouw **Piri** (PRO):
Nee hoor, dan heb ik iets langer tijd om na te denken over wat ik ga zeggen, maar dan doen we het zonder na te denken. Dat is ook altijd goed.

Allereerst dank voor de toezegging van de minister van Defensie om over dat rapport serieus in gesprek te gaan met de bonden en dan te kijken op welke manier kan worden teruggekoppeld naar de Kamer. Ik zal zelf een verzoek doen als Kamer om de bonden

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

ook te spreken bij een rondetafel, maar dat komt bij de pv.

Het is duidelijk dat we het over Hawija niet eens gaan worden. Ik had een meerderheid, maar die is helaas door mijn rechterbuurman afgevallen in de Kamer. Daar hebben we ons bij neer te leggen. Even voor de duidelijkheid, het ging nooit om extra geld. Het ging om het moment dat je individueel kunt compenseren, dat je het geld dat nu al beschikbaar is gezet, niet totaal nutteloos, maar in ieder geval echt bij degenen die getroffen zijn, brengt en niet alleen maar bij de gemeenschap. Dat was altijd het doel van die motie. We moeten helaas rechtszaken afwachten die nog tegen de Staat lopen over aansprakelijkheid.

Nog twee dingen, waarvan eentje over Hormuz. De minister van Buitenlandse Zaken zegt dat altijd heel diplomatiek. Dat is ook zijn taak. Hij zei: er moet een diplomatieke oplossing komen. Daar is mijn fractie het heel erg mee eens. Ik mag toch hopen dat we niet weer begrip gaan uitspreken als er weer een militaire aanval plaatsvindt.

Tot slot. Ik was met een aantal collega's een aantal maanden geleden in New York. Daar werd ook vanuit de Nederlandse missie heel erg benadrukt hoe belangrijk het is dat we soms aan VN-missies deelnemen. Dat is niet zozeer vaak met militairen, maar met experts. Ik vroeg me af of het kabinet daarvoor openstaat, uiteraard binnen de capaciteiten die er zijn.

De **voorzitter**:
Ik kijk naar mevrouw Belhirch of zij een tweede termijn wil. Gaat uw gang.

Mevrouw **Belhirch** (D66):
Mijn tweede termijn gaat eigenlijk ook over wat mevrouw Piri net aangaf over de VN-missies. Nederland heeft op VN-missiegebied echt een expertise en daarin blinkt ze uit. Dus dat is echt hard nodig. Ik begrijp dat er, volgens mij volgende maand of in ieder geval eind dit jaar, samen met Indonesië en Nederland een grote conferentie in Indonesië wordt georganiseerd over de inzet van de VN-missies. Zoals gebruikelijk wordt ook de Kamer geïnformeerd over de inzet van dit soort conferenties. Ik vroeg me af of dat in deze kwestie ook kan worden gedaan en dat de Kamer daarin wordt meegenomen.

De heer **Boon** (PVV):
Ik vroeg aan de minister van Buitenlandse Zaken wat de veiligheid in Nederland opschiet met weer een nieuwe missie beginnen in Libanon. Ik kreeg niet het begin van een antwoord: een hoop gezwets en dan een vluchtelingenstroom die op gang zou kunnen komen. Weet u wat we dan kunnen doen? Dat is het voorstel van de PVV: zet Nederlandse militairen aan onze Nederlandse grens. Zo bewaken we de Nederlandse grens en zo houden we die vluchtelingenstroom tegen. Dat hele blablablaverhaal dat u hield over Libanon kunnen we ook over Sudan en over Nigeria houden. Dat kunnen we over honderd landen doen. Zo veel militairen hebben we niet, maar we hebben wel genoeg militairen om onze Nederlandse grens te beschermen. Laten we dat eens doen, want daar schiet de veiligheid van Nederland echt iets mee op. Durft u die keuze te maken of blijft u wegkijken?

Ten tweede. Ik ben nog steeds echt teleurgesteld in het antwoord dat deze minister kiest voor zijn politieke vrienden in Brussel en dat hij niet hardop durft te zeggen dat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Nederland altijd zal kiezen voor de Nederlandse militaire belangen, voor onze jongens en meisjes. Dat durft deze minister niet te zeggen. Deze minister kijkt alweer met een schuin oog naar Brussel. Nou, dan weten we dat. Jammer.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Allereerst over Hormuz. Als het gaat om het belang van een diplomatieke oplossing, mag ik toch hopen dat deze minister zich niet onthoudt van uitspraken, maar dat hij klip-en-klaar namens Nederland aangeeft dat er geen sprake mag zijn van een nieuwe Amerikaanse aanval. Dat zou mijn eerste vraag zijn.

Mijn tweede vraag is: kan de regering uitsluiten dat de Nederlandse missie op welke manier dan ook betrokken is bij operaties die doelwitten in Iran zullen raken? Gaan we uitsluiten dat we mee gaan doen aan dat soort operaties?

Mijn derde vraag: als er sprake is van een aanval die niet in lijn is met het internationale recht, hoe kan er dan eventueel sprake zijn van een mandaat dat we daaraan gaan meedoen?

Tot slot. Als precedentwerking het bezwaar is van de minister van Defensie tegen eventuele compensatie, waarom zijn er dan wel individuele compensatievormen geweest voor Afghanistan? Ik blijf zeggen dat wij als Kamer gepiepeld worden op het moment dat wij op deze manier een motie niet laten uitvoeren. Het maakt onze instrumenten dan echt bot. Ik kijk nogmaals de collega's van het CDA en D66 aan.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Hiermee zijn we aan het einde gekomen van de tweede termijn van de zijde van de Kamer. Ik schors voor een paar minuten. Blijft u allemaal hier in de buurt? Ik schors voor een paar minuten voordat we doorgaan naar de tweede termijn.

De vergadering wordt van 17.16 uur tot 17.20 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen het commissiedebat Voortgang en evaluatie missies voor de tweede termijn van de zijde van het kabinet. Ik kijk even wie de antwoorden geeft. Dat is de minister van Buitenlandse Zaken. Gaat uw gang.

Minister **Berendsen**:
Dank, voorzitter. Voor wat betreft een eventuele missie in de Straat van Hormuz en de impact daarvan: er is geen missie. Als er een missie komt dan is die missie defensief van aard en gericht op de bescherming van de vrije doorvaart.

Dan kom ik op de VN-missies en de Nederlandse bijdrage binnen de VN. We steunen natuurlijk de doelstellingen en inzet van de VN onverminderd. Tegelijkertijd zien we ook dat er steeds minder VN-vredesmissies zijn. We zien wel op andere gebieden dat we inzet kunnen plegen in verschillende internationale coalities. Dat neemt niet weg dat we daarbij kunnen bijdragen aan het belang van de VN. We kijken met onze expertise altijd op welke wijze we dat kunnen doen.

We gaan de Kamer meenemen voor de Nederlandse inzet in de UN Peacekeeping Ministerial. We zullen dat tijdig, voorafgaand aan de bijeenkomst doen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Dat leidt tot een interruptie van de heer Van Baarle.

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ja, als dat de beantwoording van de minister was over Hormuz. De minister geeft aan dat de mening van Nederland is dat er een diplomatieke oplossing moet komen. Ik had de vraag gesteld of Nederland het dan ook niet eens is met de uitspraken van Trump dat er weer bombardementen op tafel liggen. Neemt de minister daar ook afstand van?

Minister **Berendsen**:
Ik herhaal dat wij voor een diplomatieke oplossing zijn. Op dit moment kan ik niet vooruitlopen op eventuele situaties die wel of niet gaan gebeuren.

De **voorzitter**:
Vervolgt u uw beantwoording.

Minister **Berendsen**:
De heer Boon sprak over de keuzes die wij maken. De belangen van de militairen staan natuurlijk altijd voorop. Tegelijkertijd is internationale inzet ook in het Nederlandse belang. Het Nederlandse belang kunnen wij niet alleen dienen door in Nederland en aan de grenzen van Nederland bezig te zijn. De internationale inzet dient ook ons belang en dat nemen we mee in onze afweging.

Ik denk dat ik de resterende vragen beantwoord heb, in ieder geval volgens mijn aantekeningen.

De **voorzitter**:
Dan kijk ik nog een keer naar de commissie of dat het geval is. Meneer Van Baarle, heeft u nog een vraag op de zeef liggen?

De heer **Van Baarle** (DENK):
Ik had expliciet gevraagd of het uitgesloten is dat Nederlandse deelname kan impliceren dat wij betrokken zijn bij eventuele aanvallen op Iraans grondgebied, of dat nu offensief of defensief is.

Minister **Berendsen**:
Er is geen missie. Als die er zou komen dan is onze inzet een defensieve missie gericht op vrije doorvaart. Dat is de inzet. Zodra er wel een missie is dan gaan we met de Kamer in gesprek over het kader en alle voorwaarden die erbij gelden.

De **voorzitter**:
Dank voor uw beantwoording. Daarmee zijn we aan het einde gekomen van ... O, ik was bijna aan het afronden.

Mevrouw **Piri** (PRO):
Ik was vergeten een tweeminutendebat aan te vragen. Het hoeft niet supersnel, maar wel ergens dit jaar.

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ik dacht: ik ga snel door, dan ontlopen we dat. Het is helaas mislukt. Nee, grapje hoor. Grapje, mevrouw Piri. Daarmee doen we dan nog wel even de administratie.

Het lid Piri heeft namens PRO een tweeminutendebat aangevraagd. Er zijn volgens onze administratie drie toezeggingen gedaan. We gaan even kijken of dat klopt.

- De minister van Defensie zegt toe aan het lid Van Lanschot om het afwegingskader voor veteranen voor het eerstvolgende notaoverleg over veteranen aan de Kamer te sturen.
- De minister van Defensie zegt toe aan het lid Piri om in gesprek te gaan met de bonden over de richtlijnen voor lokaal personeel en de Kamer over de uitkomst te informeren.
- De minister van Buitenlandse Zaken zegt toe aan het lid Belhirch om de kabinetsinzet voor de conferentie in Indonesië voorafgaand met de Kamer te delen.

Hartstikke mooi. Volgens mij ben ik niets vergeten.

Ik wil in ieder geval de minister van Defensie en de minister van Buitenlandse Zaken en de ambtenaren hartelijk danken voor hun aanwezigheid en de beantwoording van de vragen. Dank aan de leden voor het debat. Ik wil iedereen op de publieke tribune, de ondersteuning, iedereen die het op afstand heeft gevolgd en de bodes hartelijk danken voor het mogelijk maken van dit debat. Ik sluit dit commissiedebat.

Sluiting 17.24 uur.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl